

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu ülikooli ajakiri

DETSEMBER 2015 NR 11 (2444)

TARTU ÜLIKOO

KES ON EESTI MÕTTELOOS OMA, KES VÕÕRAS?

SELGUSID AASTA
PARIMAD ÕPPEJÕUD
TARTU ÜLIKOOIS

TUDENGID SAAVAD
UUEL AASTAN ENAM
KUI SADA ESINDAJAT

MARI KALKUN
LEIAB TUGEVUSE
OMA JUURTEST

Pime viha võõra vastu

Vägivald on minu jaoks alati arusaamatu olnud. Lapsena ei mõistnud ma kunagi, miks on maailmas sõjad, miks peaks keegi teisele liiga tege-ma. Täiskasvanuna tean, et vahel on vaja ennast kaitsta ja vahel ei jää lihtsalt muud üle. Siiani ei mõista ma aga, mis toimub nende peas, kes kallaletungi alustavad.

Heidame korra pilgu miljon aastat tagasi. On vanem kiviaeg ja üks *homo erectus* isend on juba nädal aega näljas olnud. Ta kohtab toiduotsingul võõrast liigikaaslast, kelle õlal on tapetud jänes. Võõras on temast väiksem ja ilmselt sama kaua söömata olnud. *Homo erectus* otsustab, et temal on tugevamana lihale suurem õigus, ja võtab vägivalda kasutades väiksemalt jänese ära.

Mida mõtled sina sellisele stsenaariumile mõel-des? Kelle poolt oled? Kas näljas olek ja liigikaaslaste mittetundmine õigustavad selle *homo erectus* tegu? Muidugi, võime ka ju öelda, et aeg oli lihtsalt selline.

Vaatame nüüd meile tuttavamat maailma. On 2015. aasta sügis Tartus. Nigeeriast pärit välistudeng kõnnib kesklinnas raamatukogu poole. Järsku lendab tema suunas killustiku- ja söimurahe. Oletame, et valingu suunaja on umbes sama vana ja sarnase kehaehitusega noormees. Mis siin vägivalda põhjustas?

Mina näen siin ainsa põhjusena pimedat viha võõra vastu. Ja kuigi ma saan aru, mis see on, ei

FOTO: LAURI KULPSOO

MERILYN MERISALU

UT peatoimetaja

mõista ma ometi, miks. Jah, Euroopas on pagulaskriis, mis ka Eestis paljusid ärritab. Mõned otsivad ärritusele leevendust vägivalda kasutades, hooma-mata, kas selleks ka põhjust on. Millist eesmärki teenib viha väljaelamine kellegi peal, kellest sa midagi ei tea?

Võõrana tunduv inimene võib olla ükskõik kes. Arst, turist, välistudeng. Keegi, kes on Eestis kellegi elu päästmas, meie riiki imetlemas, sõpradel külas või õppimas. Ja kui tegu on pagu-lasega, kes põgeneb kodumaa vallutanud vägivalda eest, siis mis õigus on talle näidata, et ka siin on ebaõiglust ja pimedat viha?

Kas see teeb kellegi elu mingilgi moel paremaks?

Mõelgem nüüd enda lähedaste peale. Kas sina tunned kedagi, kes 1940. aastatel Eestist välismaale põgenes? Kas tunned kedagi, kes on läinud parema palga lootuses Soome elama? Kas tead kedagi, kes on läinud õppima mõnda välisriigi ülikooli?

Mis tunne oleks, kui keegi seal mujal sinu sõbra või sugulase suunas kive või söimu saadaks? Kelle poolt sa oleksid, ja miks? Kas see erineb kuidagi sel-lest, kuidas suhtud välismaalastesse oma kodumaal?

Muide, 92,5% oktoobris korraldatud TÜ riigi-teadlaste ja Memokraadi uuringus osalejatest arvas, et Eesti peaks olema avatud välismaalastele, kes tule-vad siia õppimise eesmärgil. Kui avatud oled sina? **UT**

16

28

35

38

41

9 KOLUMN Mis aitab sotsiaalse ebakindluse ja närvilisuse vastu?

11 KOLUMN Mõtteid rahvusluse mõtteleost.

12 PERSOON Aasta õppejõu sõnul on hea õpetamise põhimõtted samad, sõltumata sellest, keda õpetad.

16 AKTUAALNE Ülikooli teadlased võiksid teadusraha taotlemisel olla veel südikamad.

20 AKTUAALNE TÜ muuseumi aastakonverents keskendub omadele ja võõrastele Eesti mõtteleost.

24 INTERVJU Haridusasjatundja James Groccia rõhutab õpetamise olulisust.

28 TUDENGID Mis muutub üliõpilasesinduse töös ja kuidas teha tudengite hääl kuuldamaks?

32 ETTEVÕTLUS Rakendusliku antropoloogia keskus aitab probleeme paremini mõista.

35 TEADUS Taimesignaalide uurimisrühm andis kolmele geenile olulised tähendused.

38 VILISTLANE Pärimusmuusik Mari Kalkun kinnitab, et tugevus peitub oma juurte tundmises.

41 REISIKIRI Mõtteid Gruusia elust, sõjavaimust, külalislahkusest ja väikestest imedest.

44 ESSEE Rao Pärnpuu kirjutab tehnoloogiaga seotud eetilistest dilemmadest.

46 AJALUGU METOBS peab 150. aastapäeva.

49 järelhüüe, kaitsmised, stipendiumid, teated, tunnustused, õnnitlused, vaba aeg

UT UNIVERSITAS TARTUENSIS
Tartu ülikooli ajakiri

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaž 3800. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Aadress: Ülikooli 18-102, Tartu 50090; telefon: 737 5686, 5802 8827; e-post: ajakiri@ut.ee; koduleht: www.ajakiri.ut.ee.

Vastutav väljaandja Illari Lään; **peatoimetaja** Merilyn Merisalu; **toimetaja** Merilyn Säde, **teabetoimetajad** Kady Sõstar ja Gea Kääpa; **keeletoimetaja** Mari Mets; **fotograaf** Andres Tennus; **küljendaja** Mark Šandali; **trükk** Ecoprint. • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetust lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegium:** Maaja Vadi (esinaine), Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Egert Puhm.

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 4. jaanuaril 2016.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükitähtidega. ©Ecoprint

Vega fondi stipendiaat arendab vererõhu mõõtmist 3D-piltide abil

Sel sügisel jagas Tartu ülikooli ja SEB Vega fond teadusmahukate ideede arendamiseks neljale tööühmale 20 100 eurot.

Vega fondi konkursi lõppvoorus osales kümme ideed, millest valiti rahastamiseks välja neli kõige suurema ärilise võimekusega projekti, keda tunnustati 18. novembril. Vega fondi žürii esimehe, Tartu ülikooli arendusprorektori Erik Puura sõnul olid väljavalitud projektid kõik eri arengujärgus.

«Kes alles alustab tegevust ja kes vajab toote lõplikuks arendamiseks vahendeid. Vega fondi ülesanne on anda õiges kohas tuge ning loota, et antud toetuse eest saab maksimaalse tulemuse,» ütles Puura.

Fondi neljanda vooru suurima toetuse, 8500 eurot, sai tööstus- ja kosmosetehnoloogiaettevõtete-

le suunatud projekt CrystalSpace, mille meeskond arendab eriotstarbelisi kaameraid, mida saab kasutada satelliitidel või muudes äärmuslikes oludes, näiteks vaakumis. Kaamera disain põhineb Eesti esimesel tudengisatelliidil EST-Cube-1 kasutatud lahendusel.

4000 euroga toetati meeskonda 3D Filament. Tööühm arendab kõige vastupidavamad ning tugevamat polümeermaterjali 3D-printerites kasutamiseks. Konkurentidest eristab toodet näiteks madalam hind ja kaal, sest 3D-printimiseks kulub vähem materjali.

4000 eurot sai ka meeskond Bloodflow, kelle arendatav sensor pakub lihtsat ja automaatset ülemise ja alumise vererõhu mõõtmise süsteemi reaalajas. Meetod põhineb veresoonte 3D-kujutamisel.

Kuigi Bloodflow on oma ideega alles algusjärgus, olid nad osalejatest kõige paremini hinnatud oma turu ja äri suurust. Žürii loodab, et fondi toetus annab neile vajaliku tõuke, et arengusuutlik projekt käima lükata.

3600 euroga toetati projekti OpenID, mille eesmärk on muuta inimeste sisenemine hoonesse automaatseks, turvaliseks ja mugavaks. Selleks tuleb meeskonnal arendada välja turvasüsteem, mis vabastab võtmete ja uksekaartide kasutamisest.

Vega fond on SEB panga ja Tartu ülikooli ideelabori loodud esimene teadmismahukatele ideedele mõeldud rahastusfond. Toetusfondi kaudu rahastab SEB pank uudsete lahenduste igapäevasesse kasutusse toomist kolme aasta jooksul 150 000 euroga. ●

27. novembril kell 15 esitleti Philosophicumis sarja «Eesti keele varamu» esimest raamatut, TÜ eesti keele vanemteaduri Reet Kasiku teost «Sõnamoodustus». Sarja esimene köide kirjeldab sõnavara struktuuri ja rikastuse võimalusi. TÜ kirjastuse uus raamatusari koosneb kaheksast köitest, mis avavad eesti keele eri tahke, võtavad kokku eesti keele läbiuurituse praeguse seisu ja teevad esimest korda ühtse väljaandena kättesaadavaks kogu peamise teabe eesti keele ehituse ja kasutuse kohta. Tegu on esimese ja suurima monograafia-te sarjaga eesti keele kohta. ●

FOTO: MARK SANDALI

Eesti teadlased aitavad Ukrainat

Tartu ülikooli teadlased panustavad välisministeeriumi arengukoostöö partnerina Ukraina teadusasutuste ja ettevõtlike koostöö edendamisesse.

Enne 1991. aastat kuulus Ukraina teadusmahuka majanduse ja märkimisväärselt suure teaduspotentsiaaliga maade hulka. Viimase 23 aasta jooksul on seoses majandusmudeli muutumisega tähelepanu kõrgtehnoloogiliselt ettevõtluselt liikunud aga tagasi toormaterjali ja kaevandamise peale, samuti on oluliselt langedud riigi teadus- ja tehnikatase.

Ukraina rahvusliku teaduste akadeemia intellektuaalomandi ja tehnoloogiasirde keskuse juhataja Yuriy Kapitsa sõnul on peamine põhjus muutuse taga riigimandi ümberjagamine ja poliitikute huvi puudus ettevõtluse vastu.

«Vaatomata sellele, et Ukraina ülemraada on viimase kaheksa aasta jooksul mitmeid kordi teadus-, tehnoloogia- ja innovatsioonipoliitika küsimusi arutanud ning soovitanud olukorda muuta, ei ole seni midagi suurt tehtud,» ütles Kapitsa.

Peamised probleemid Ukraina ettevõtluses on riigi rahalise toetuse puudumine teadussirde puhul, soosiva maksusüsteemi puudumine, vähearenenud taristu ning avaliku ja erasektori koostöö jaoks akadeemiliste asutustega õiguslike tavade puudumine. Näiteks on alates 2006. aastast keelatud teadusasutustel ja erasektoril koos idufirmasid luua.

Hoolimata üldistest ebasoodsatest majandus- ja poliitikatingimustest püüavad Ukraina juhtivad teadusasutused (Ukrainas on veel

tänagi Teaduste Akadeemia uurimisinstituutidele tuginev teadussüsteem) siiski teatud uurimisvaldkondade taset hoida ning teaduse arengut ka tööstuses ära kasutada.

«Ukraina majandusraskuste tõttu on majandusliku arengu edendamisel üks prioriteete innovatiivne arendus ja uuenduslike tehnoloogiate rakendamine. Eesti ja teiste Euroopa Liidu riikide toetus ning kogemuste jagamine on meile väga oluline, et arendada Ukrainas välja nüüdisaegne teadmussirde süsteem, mis toetaks majanduse arengut,» kinnitas Kapitsa.

Tartu ülikooli teadlaste projekti eesmärk on luua eeldused Ukraina teadmussirde süsteemi täiustamiseks. See keskendub Ukraina teadusasutuste-ettevõtluse teadmussirde institutsionaalsele ja regulatiivsele tahule rõhuasetusega intellektuaalsel omandil ning praktiliste teadmussirde korraldamise rakendusoskuste ja võimekuste suurendamisel.

Koostööprojekti juht, TÜ õigusteaduskonna intellektuaalse omandi dotsent Aleksei Kelli ütles, et Eesti on läbinud teadmussirde arenguks vajalikud poliitilised, majanduslikud, ühiskondlikud ja õiguslikud protsessid, sama ootab ees ka Ukrainat.

«Kindlasti ei saa öelda, et Eesti süsteem on täiesti valmis ning ainumõeldav. Samas teame, mis võib töötada ja mis kindlasti ei tööta. Teadmussirde süsteem on osa innovatsioonisüsteemist. Selles projektis keskendume eelkõige intellektuaalse omandi rollile teadmussirde kontekstis,» rääkis Kelli.

Projekti täitja, majandusteadus-

konna vanemteadur Kadri Ukrainski täiendas, et kuna Eesti on ka erinevate õiguslike regulatsioonide jõustamisel võrreldes Läti ja Leeduga olnud märkimisväärselt edukam, oskame ka ilmselt siin paremini meie kogemusi selgitada.

Aleksei Kelli sõnul kaardistab algul Ukraina partner eestlaste jaoks olulised andmed Ukraina kohta ja korraldab ka mõned empiirilised uuringud. Projekti eesmärk on liita mõlema poole pädevus ja sõnastada soovitud teadusasutustele ning Ukraina riigile.

Aprillis plaanitakse soovitude asjakohasust arutada Ukrainas toimival pädevusseminaril. Enne seda edastatakse soovitud erinevatele ametiasutustele, teadusasutustele, poliitikakujundajatele jt seisukohavõtuks. Tagasisidet arvestades pannakse kirja lõplikud ettepanekud Ukraina teadmussirde parandamiseks.

Projekt mõjutab Ukraina teadusasutusi ja institutsioone, mille ülesanne on toetada teadusasutuste ja ettevõtluse koostööd Ukrainas; riigiasutusi, mis töötavad teadmussirde ja intellektuaalse omandi valdkonnas; ja ühiskonda laiemalt, sest teadmispõhise majanduse areng viib majandusstruktuuri muutmisele ja elatustaseme tõusuni. ●

Eesti sai õiguse korraldada Euroopa suurimat loodusteaduste võistlust

Euroopa Liidu loodusteaduste olümpiaadi (EUSO) president ja idee autor Michael Cotter kinnitas oma Tartu-visiidil Eesti valmisolekut ja pädevust korraldada üht suurimat Euroopa Liidu liikmesriikide loodusteaduste võistlust koolinoortele.

Järgmise aasta maikuus sõidab Tartusse enam kui sada kuni 16-aastast Euroopa koolinoort. Kolmeliikmelistes võistkondades tuleb neil kahel päeval lahendada nelja tunniga mahukas katse. Ülesande edukaks sooritamiseks peavad õpilased korraga rakedama teadmisi nii bioloogiast, keemiast kui ka füüsikast.

Novembri keskel Tartut külastanud laiapõhjalise loodusteaduste olümpiaadi ellukutsuja Michael Cotter on veendunud, et nende kolme kooliaine lõimitult õpetamine aitab mõista valdkondadevahelisi seoseid ning näha looduses ja ühiskonnas toimuvat laiemalt.

«Füüsikal on millegipärast halb kuulsus. Levinud on arvamus, et see on eelkõige poiste eriala ja füüsikast on väga keeruline aru saada. Seni kuni meile füüsikat sellisena näidatakse, ei hakka tüdrukud selle vastu rohkem huvi tundma,» rääkis Cotter ERR Novaatorile.

Cotter usub, et kuigi teadus vajab ka füüsika, keemia ja bioloogia erialaspetsialiste, ei tohiks erialastumine toimuda liiga vara. See aitaks õpilaste huvi üleval hoida ning ka tüdrukutele näidata, et füüsika ja keemia on tegelikult põnevad ja jõukohased ained.

Näiteks soovib iirlane

MICHAEL COTTER KÜLASTAS TARTUS KA TAMME GÜMNAASIUMIT, KUS TA KÄIS KEEMIATUNNIS NOORTE TEADUSHUVILISTEGA IOONE MÄÄRAMAS.

konkreetsete kooliainete – nagu füüsika, keemia ja bioloogia – asemel anda noortele olulisi teadmisi edasi teemade kaupa. «Kui õpetatavaks teemaks on näiteks vesi, ei taju tüdrukud, et tegelevad parasjagu füüsikaga, ja poisid ei võõrista seejuures bioloogia õppimist,» viitas Cotter.

Kujunenud stigmadest vabanemiseks soovibki Cotter, et koolid võiksid neid õppeained õpetada lõimitult vähemalt kuni 15–16-aastastele õpilastele. «Põhikooli lõpetajatel võiks olla võimalus valida, kas teha ühel õppeainel põhinev eksam või lõimitud reaali- ja loodusteaduste eksam,» lausus Cotter Tamme gümnaasiumis Euroopa loodus-

teaduste olümpiaadi korraldajate ja vabatahtlikega kohtudes.

Ka mitmed noored, kes on Eestit esindanud varasematel Euroopa Liidu loodusteaduste olümpiaadidel, on praegu TÜ üliõpilastena kaasatud Eesti ja rahvusvaheliste loodusteaduste olümpiaadide ülesannete koostamisse.

Haridus- ja teadusministeeriumi asekancler Mart Laidmetsa sõnul on Eestile suur au korraldada Euroopa Liidu loodusteaduste olümpiaadi ja sellega kaasneb palju positiivset, mida nii koolinoored, õpetajad kui ka ühiskond laiemalt võiksid märgata ning toetada.

«See on Eesti võimalus tutvustada ja näidata enda pädevusi läbi loodusteadusliku hariduse prisma.

Tänu uutele kontaktidele saavad olümpiaadil osalevad juhendajad vahetada loodusteaduste õpetamise kogemusi ja õppematerjale ning jagada parimaid praktikaid, mis toetaksid loodusteaduste lõimitud õpetamise jõudmist uuele tasemele,» lisas Laidmets.

14. Euroopa Liidu loodusteaduste olümpiaad toimub Tartus ja Tallinnas järgmise aasta 7.–14. mail. Olümpiaadile oodatakse kõikide Euroopa Liidu liikmesriikide esindusi. Loodusteaduste olümpiaadi ülesanded saavad olema põnevad ja elulised.

Eestis toimuva olümpiaadi peakorraldaja on Tartu ülikool ning seda rahastab haridus- ja teadusministeerium. ●

Ülikool sai teaduse populariseerimise konkursil tunnustada

Riiklikul teaduse populariseerimise konkursil said tunnustuse ERR-i ja Tartu ülikooli teadusuudiste portaali ERR Novaator, sotsiaalpoliitika õppetooli projekt «Euroopa sotsiaaluuring Eestis» ja professor Alvo Aabloo «Garage48 Hardware & Arts» ürituste sarja korraldamise eest.

Kategoorias «Teaduse ja tehnoloogia populariseerimine audiovisuaalse ja elektroonilise meedia abil» sai peapreemia jaanuarikuus alustanud Tartu ülikooli ja ERR-i ühine teadusuudiste portaali ERR Novaator. Portaali tõsteti esile teadusteede ja teadlaste saavutuste laiapõhjalise ning meisterliku käsitlemise ja avalikkusele tutvustamise eest.

Teadusprorektor Marco Kirm tõi ERR Novaatori tugevusena välja sisuloo kõrge taseme, mille tagab ainulaadne ülikooli kommunikatsiooniasjatundjate ja avalikustajate koostööd.

«Materjali asjatundlik käsitlemine on loonud Tartu ja teiste ülikoolide teadlaskonnas kanali ja selle töötulemuste vastu usaldust ning isegi teatava konkurentsi oma teemade väljapakkumisel ja kajastamisel,» ütles Kirm.

Teadusprorektor lisas, et kanali tugevus seisneb võimekuses käsitleda teadustemasid laias vaatenurgas ja vahendada

eesti teadlaste saavutusi nende organisatsioonilisest kuuluvusest sõltumata.

ERR Novaator valiti tänavu septembris ka 200 kandidaadi hulgas Euroopa 12 parema arendusprojekti hulka.

Kategoorias «Tegevused/tegevuste sarjad teaduse ja tehnoloogia populariseerimisel» sai peapreemia Tartu ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika vanemteaduri Mare Ainsare juhitud projekt «Euroopa sotsiaaluuring Eestis» tulemuste läbimõeldud ja laiaulatusliku levitamise eest.

Kategoorias «Parim uus algatus teaduse ja tehnoloogia populariseerimisel» sai teise preemia üritustesari «Garage48 Hardware & Arts», mis on julgustanud koostööd ning uute tehnoloogiate rakendamist seni vähekasutatud aladel ja siht-rühmade seas. Ürituse erilisus on see, et uute leiutiste kallal töötavad koos väga erineva tausta ning kogemustepagasiga osalejad: elektroonika-, mehhatroonika- ja tarkvarainsenerid, tootedisainerid, kunstnikud, nii praktikud kui ka tudengid.

Peapreemia suurus on 2200 eurot ja II preemia suurus 800 eurot. Auhinna saanutel on edaspidi õigus kasutada märki «Riiklikult tunnustatud teaduse populariseerija». Kõik auhinna-tud on kirjas Eesti teadusagentuuri kodulehel www.etag.ee. ●

Valdkonnad on jõudmas oma arengukavade ja prioriteetide sõnastamiseni

Jaauanuaril ametisse asuvad valdkondade dekaanid teevad ettevalmistusi dekanatide loomiseks.

Administratiivtöö koondamine dekanati võimaldab instituutidel ja kolledžitel keskenduda oma põhitegevustele. Valdkonda juhivad dekaanid, kes määravad ametisse prodekaani(d), neile ülikooli õigusaktidega pandud kohustusi aitavad täita dekanadi töötajad.

Teadusprorektor Marco Kirmi sõnul tuleb ülikooli uue põhikirja järgi järgmiste sammudena võtta valdkonna nõukogus vastu valdkonna eelarve, määrata õppe- ning teadus- ja arendustöö prioriteedid ja võtta vastu valdkonna arengukava.

Lisaks valitakse juhid ja töötajate esindajad instituutide nõukogudesse ning luuakse töökorralduslikud üksused (õppetoolid, osakonnad jms). Instituutide ja kolledžite nõukogudes määratletakse nende arenguprioriteedid.

Ülikooli töötajad ja doktorandid leiavad rohkem teavet juhtimis- ja struktuurireformi kohta siseveebist: siseveeb.ut.ee/et/meie-ulikool/uus-po-hikiri. ●

Üliõpilaste projektid rõõmustasid lapsi

Ka sel aastal tegid majandus- teaduskonna 3. aasta bakalaureusetudengid kodutöö raames heategevuslikke projekte, kus tänava rõõmustati eri tegevustega Elva perekodu noori.

Personalijuhtimise ja organisatsioonikäitumise aines moodustati üheksa rühma, mille ülesanded olid erinevad. Kolm rühma said ülesandeks mõelda välja ja valmistada ette meelelahutuslik tegevus. Kolm teist rühma mõtlesid välja mingisuguse tegevuse või mängu, mida koos lastega teha, ja kaks rühma otsisid erinevaid vahendeid, millest said lapsed meisterdada asju, mida hiljem jõululaadal müüa. Viimane grupp korraldas Elva perekodu töötajatele koolituse.

Agnes Kask, Maarja Martinson, Mihkel Pari, Pavel Permenov ja Karl-Kristjan Vaab tegelesid kodutöö käigus nelja 12–13-aastase

poisiga. «Kuna kuuldavasti ei käinud väga tihti Tartus, otsustasime korraldada neile Toomemäel n-õ aaretejahit,» rääkis Karl-Kristjan Vaab.

Jaht seines selles, et poisid pidid leidma Toomemäel üles erinevaid kohti, abiks pildid ja vihjed. «Kuna lapsed olid vihjete osas taibukad ja otsustasid kohti otsides joosta, sai aaretejaht tunni ajaga läbi,» jutustas Vaab. Tudengite sõnul meeldis noortele korraldatud aaretejaht väga.

Sellise kodutöö tegemine õpetas tudengitele, kuidas töötada rühmana ühise eesmärgi nimel. «Nägime, kuidas rühmas tekkisid erinevad rollid ja normid, ning saime analüüsida ka rühma moodustumise etappe, mis oli väga õpetlik, sest paljudele üksikasjadele polnud me varem mõelnud,» ütles Vaab. ●

Konverents kohtumisest üleloomulikuga

Tartu ülikoolis toimub 10.–12. detsembril konverents, mis keskendub üleloomulikele kohtumistele vanas põhjala kirjanduses ja skandinaavia rahvajuttudes.

Konverentsil arutletakse, milline on üleloomulikes kohtumistes n-õ tõene või «päris» kogemus. Kuidas mõistsid kohtumisi üleloomulike olenditega või üleloomulike paikade külastamist toonased inimesed ja kogukonnad?

Samuti uuritakse, kuidas kujutati üleloomulikke olendeid – mil määral olid nad füüsilised ja mil määral vaimolendid? Kuidas on üleloomulikkust üldse Skandinaavias ja selle lähedastel aladel nagu Balti või läänemeresoome piirkond mõistnud?

Konverentsi eesmärk on nende küsimuste üle arutelu tekitada ja tuua vana põhjala folkloor hilisematele käsitlustele lähemale. ●

Mis aitab sotsiaalse ebakindluse vastu?

Euroopa ja Eesti selle sees elavad jätkuvalt keerulisel ajal, milles üks laiaulatuslik probleem muudkui vahetab teise välja. Alles oli mureks eurokriis, siis jälle mõnede riikide majandus, nüüd aga ebastabiilsetest riikidest saabunud põgenike tulv ning kasvav võraskartus kuni terroritegudeeni välja.

Samas on probleemidest hoolimata Euroopa edasipüüdlikkus suur ning üksikisiku vabadust ja käekäiku väärtustavad hoiakud tugevad. Tegelikult ei ole ime, et niisuguses rahutus ühiskondlikus kliimas võidakse «ilma parandama» hakata endasse tõmbumisega ning vältimise või vabanemisega sellest, mis seostub inimestele uudse ja harjumatuga väljastpoolt.

Küllap võivad ebaviisakad ja tõrjuvad, kuid õnneks mõõdukalt ründavad juhtumised välismaalastega meie kodulinna avalikes kohtades seotud olla mõne kohaliku elaniku ülemäärase sotsiaalse stressiga. Paradoksaalselt tunneme soovitud isikuvabaduse ajastul nii Tartu kui ka suuremate linnade tänavatel kasvava häiritusega, kuidas kellegi isikuvabadus lõhub julmalt õrna rajajoont enda ja teiste isikuvabaduste vahel.

Läbiproovitud viis niisuguseid olukordi n-õ ravida on isikuvabaduste ja demokraatia ulatuse üldisem kärpimine. Vastavaid soovitusi kuuleb järjest enam. Paraku pakub ajalugu arvukalt näiteid sedalaadi soovitude halbadest tagajärgedest kaugemas tulevikus. Millist joont peaksid kujunenud olukorras hoidma ülikoolid ehk vaimsed vabariigid?

ANDRES SOOSAAR
akadeemiline sekretär

FOTO: MARGUS ANSU / POSTIMEES / SCANPIX

Ülikoolid ja neis toimuv on tänapäevase elukorralduse tähtsad tugisambad. Akadeemiliste kodanike käitumisel on vahetu mõju sotsiaalsele lähiümbrusele ning nende vaimse tegevuse saadused osalevad üleilmses teadmiste saamise, levitamise ja kasutamise süsteemis. Teadmistel ja väärtustel põhinev koostöö ja lõimumine eri sotsiaalsete organisatsioonide tasemel on viimastel aastakümnetel näidanud väga veenvalt oma võimekust, muutes tegelikkuseks varasemalt pigem ulmekirjanduse valdkonda kuuluvad teemad, seda

paraku nii hüvede kui ka ohtude mõõtnes.

Aegade jooksul on ülikoolides teadmist ja inimekäitumist erinevatel viisidel seotud, kuid tänapäeval iseloomustab seda kasvav avatus ning piiride kaotamine teadustega tegelejate vahel. Selles vaimus on Tartu ülikooli tegevust lähiaastatel ette näinud meie arengukava, mille põhiväärtuste hulka kuuluvad avatus, koostöö ja inimkesksus.

Tähtis on, et arengukava põhiväärtused ei teeks oma tööd üksteisest eraldatuna, vaid just üheskoos ja vastastikku tasakaalustatud viisil. Samuti on oluline silmas pidada, et kuigi need väärtused lähtuvad ülikoolist ja on iseäranis mõjukad väga erinevate kollegiaalsete suhete kujundajad ülikooli sees, peaksid need tooni andma ka ülikooli suhestumisel ümbritseva maailmaga. Peame oma eeskujuga pingutama selle nimel, et ülikool ja linn mõistaksid teineteist oma püüdlustes sama hästi, kui seda suudavad partnerülikoolid hoopis erinevatest maadest. UT

PEAME OMA EESKUJUGA PINGUTAMA SELLE NIMEL, ET ÜLIKOOJ JA LINN MÕISTAKSID TEINETEIST OMA PÜÜDLUSTES SAMA HÄSTI, KUI SEDA SUUDAVAD PARTNERÜLIKOOJID HOOPIS ERINEVATEST MAADEST.

Mõtteid rahvusluse mõtteloost

Tartu ülikoolis toimus 9. novembril tava-pärane gümnaasi-tele suunatud filosoofiapäev, mis keskendus seekord rahvuslusele. Selle raames korraldati ka seminar, kus õpilased arutasid ühe rahvusluse tüviteksti, Ernst Renani essee «Mis on rahvuslus?» üle.

Teema ajendas elavat arutelu ja tõstas mitmeid huvitavaid probleeme. Muuhulgas tahtsid gümnaasistid teada, kas selleks, et üksikisikust saaks rahvuse liige, piisab pelgalt tema enda otsusest, ja kes peaks üldse uurima ühe rahvuse ajalugu – kas sinna kuuluvad või n-ö välised vaatlejad.

Eelnevast peegeldub see, mis ilmneb ka laiemat avalikku aruteluruumi jälgides: rahvuslus ja rahvusküsimused on ikka veel (või juba jälle?) n-ö kuumad teemad, mis paeluvad ja sütitavad üldsust. Et mõista paremini rahvusluse tänast ideevälja, on oluline süüvida ka selle kujunemislukku. Seda võib teha rahvusluse mõtteloo kaudu. Mõttelugu on erialadevaheline teadusharu, mis uurib, millal ja kuidas ning millises kontekstis mingid ideed on kujunenud ja arenenud. Peale selle võib seda mõista ideede loona, mida see teadusharu uurib.

Mõni aeg tagasi arutleti (sotsiaal)meedias mõiste «avatud rahvuslus» üle. Kusjuures nii mõnigi arutleja käsitles seda puhtalt tänapäevases kontekstis sündinud ideena. Rahvusluse mõtteloo abil on aga võimalik näha selle mõiste pikki ajaloolisi juuri.

LIISI VESKI
TÜ eetikakeskuse referent

Rahvusluse kesksete mõistete erinevaid tähendusi on tähtis uurida ka seetõttu, et neil on otsesed ühiskondlik-poliitilised rakendused ja tulemid. Tuntud näide on siin rassiline rahvusmääratlus 1930. aastate Saksamaal. Samamoodi tuleks analüüsida, milliseid metafoore rahvustest kõneldes kasutatakse, kuna kujundite kaudu mõtestatakse ja liigitatakse ümbritsevat maailma ja luuakse nii teatud laadi tegelikkust. Miks nimetatakse soomeugrilasi sugulasteks? Miks kujutati suvise rahanduskriisi ajal

Kreekat vastutustundetu lapsena? Miks kõneldakse eestlaslikust jonnist ja visadusest? Need kujundid on nii igapäevased, et enamasti ei teadvustatagi nende tagamaid ega tähendusi, ometi on neil kõigil oma kujunemislugu ja otsene mõju.

Oluline on mees pidada, et rahvusluse mõisted ja kujundid esinevad meie avalikkuses märksa laiemalt kui vaid konkreetselt rahvusküsimustele keskenduvates arutlustes. Neid uurides aitab rahvusluse mõttelugu analüüsida avalikku mõtteruumi laiemalt. Ehkki rahvusluse mõttelugu võib uurida ka lihtsalt seetõttu, et see on põnev, aitavad sellest saadud teadmised mõtestada ka otseselt tänast ühiskonda.

Mitmes Euroopa ja USA ülikoolis on loodud rahvusluse uurimiskeskused. Ehk võiks meilgi olla Tartus üks erialadevaheline uurimisrühm, mis uuriks rahvusluse mõttelugu ja selle tänaseid rakendusi? Nagu ilmnes filosoofiapäeval, on elav huvi selliste küsimuste vastu ka noortel. **U**

Külli Habicht, Pille Penjam, Külli Prillop

HEINRICH STAHLI TEKSTIDE SÕNASTIK

ISBN 978-9949-32-974-8, 548 lk. Hind kirjastuse e-poes 15 €.

„Heinrich Stahli tekstide sõnastik“ võimaldab põhjalikku sissevaadet 17. sajandi esimese poole eesti kirjakeelde. Heinrich Stahli (u 1600 – 1657) peetakse põhjaeesti kirjakeele alusepanijaks, tema kujundatud on saksamõjuline eesti keele kirjutamise tava. Siinne sõnastik sisaldab Stahli kahe mõjuka peateose, „Käsi- ja koduraamat“ (1632–1638) ja „Ilmikute peegel“ (1641–1649), eestikeelset sõnavara. Sõnastikus on 2820 märksõna, mis on esitatud tänapäevases ortograafias – nii on kasutajal lihtne huvipakkuv sõna üles leida. Välja on toodud ka tänapäevasest erinevad tähendused, lisatud on ilmekaids lausenäiteid koos saksa vastetega. Nii saab vana ja eestipärase kõrval jälgida ka võimalikku saksa mõju Stahli keelekasutuses.

W. Struve 1, Tartu, 737 5945, tyk@ut.ee, www.tyk.ee

TEADUSKIRJASTUS AASTAST 1632

**TARTU ÜLIKOOL
KIRJASTUS**
1632

TULEKS ANALÜÜSIDA, MILLISEID METAFOORE RAHVUSTEST KÕNELDES KASUTATAKSE, KUNA KUJUNDITE KAUDU MÕTESTATAKSE JA LIIGITATAKSE ÜMBRITSEVAT MAAILMA JA LUUAKSE NII TEATUD LAADI TEGELIKKUST.

FOTOD: 2X ERAKOGU

OLGA OREHHOVA: hea õpetamise põhi- mõtted on samad, sõltumata sellest, keda õpetad

PERSOON

Socialia valdkonna aasta õppejõuks valitud Olga Orekhova, TÜ Narva kolledži inglise keele lektor pakub, et tema keelehuvi pärineb tõenäoliselt lapsepõlvest. Oma osa selle tekitamisel oli nii põnevatel õpikutel kui ka innustavatel õpetajatel.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Esimesena meenuvad ilusad mälestused lasteaia eesti keele «tundidest», kus sõnu õpiti mängude ja mänguasjade abil. Algkooli inglise keele õpikudki olid põnevad ja värvikad ning andsid keelehuvile üha enam hoogu.

«Mul olid nii koolis kui ka ülikoolis toredad ja innustavad õpetajad, kes oskasid keeleõppimise vastu huvi tekitada,» kiidab Olga. Teismeeas hakkas ta noorukitele omaselt «fännama» ingliskeelset muusikat ning ameerika ja briti

popkultuuri. Muusikakanalite ja paljude filmide vaatamine oli samuti üks põhjus, miks keele õppimine veelgi kergemaks muutus.

KEELE ÕPETAMINE ÕPETAB PALJU

Just popkultuuri ja muusika pärast hakkaski inglise keel teda kõige rohkem huvitama. Nüüdseks on selgeks saanud seegi, et inglise keele õppimine on väga praktiline tegevus, mis annab ligipääsu mitte ainult peavoolu kultuurile ja mitmekülgsele meelelahutusele, vaid ka väga suurele osale rahvusvahelisest haridusest, teadusest, turismist jm.

«Piltlikult öeldes on see ligi

pääs võimule, sest teadmised ongi võim. Inglise keel on minu jaoks kahtlemata vajalik, mul ei möödu päevagi, mil ma seda mingil moel ei kasutaks – kas või passiivse kuulajana,» jutustab Olga.

Tema sõnul on ka keele õpetamine põnev töö, mis õpetab mitte ainult õpilasi, vaid ka õpetajat ennast. Järjest rohkem saavad mõlemad pooled teada huvitavaid üksikasju keele mineviku, oleviku ja tuleviku kohta. See ei puuduta vaid keele struktuuri, vaid ka keelega seotud kultuuri ja ühiskondi.

Peale õppetöö oli Olga neli aastat Narva kolledžis Erasmuse programmi koordinaator, alates >>

» eelmisest akadeemilisest aastast täidab samu ülesandeid rahvusvaheliste suhete spetsialist. Kolledžis loodud uus ametikoht on aidanud rahvusvahelisele koostööle paremini keskenduda ja Olgal endal jääb nüüd rohkem aega muude tegemiste jaoks – kuigi tudengivahetuses lööb ta endiselt aktiivselt kaasa.

«Praegu loome kolleegidega Erasmus semestri kava, mis keskendub lõimitud aine- ja keeleõppele (LAK-õpe – toim.) ja loodetavasti meelitab Narva rohkem välistudengeid,» toob ta näiteks.

RAHVUSVAHELINE KOGEMUS AITAB

LAK-õppes arendatakse aktiivõpet ning aine- ja keeleõppe häid õpetamispraktikaid kasutades nii keelt, ainetundmist kui ka õpioskusi. Eestis kasutatakse seda juba kõigis kooliastmetes ja üha enam räägitakse LAK-õppest ka ülikooli kontekstis. Kolledži õpetajahariduse õppekavades on see kohustuslik aine ning õppejõud kasutavad seda meetodit oma loengutes, seminarides ja praktikumides.

Seni on Narva kolledžis õpinud aastas üks-kaks Erasmus

OLGA (VASAKULT TEINE) KOOS VÕÕRKEELTE LEKTORAADI KOLLEEGIDEGA.

Kui Olga oli veel Erasmus programmi koordinaator, kooskõlastas ta koostöös seitsme teise Euroopa ülikooliga Austriast, Ungarist, Poolast, Türgist, Hollandist, Leedust ja Slovakiast intensiivprojekti «Cross-curricular Creativity», mis tõi kaheks nädalaks Narva ligi 30 üliõpilast ja 10 õppejõudu eri Euroopa ülikoolidest, et koos õppida ja õpetamist praktiseerida.

Viimasel kahel aastal on Narvas suve jooksul vene keelt õppimas käinud ka suur hulk Ameerika üliõpilasi.

oskuste arendamist, kontaktide loomist, kogemuste ning heade praktikate vahendamist,» kinnitab Olga.

Alles novembri lõpus käis ta nädala jagu Hispaanias inglise keelt õpetamas. Olga on mitu korda varemgi Erasmus õppejõuvahetuses osalenud ja otsustas selgi aastal oma panuse anda. Tema sõnul annab see lisaks hindamatutele kogemustele ka võimaluse vaadata oma tööd ja ennast justkui uute silmadega.

Kui palun Olgal meenutada, kuidas temast õpetaja sai, vastab ta esiti, et see oli juhuslik, kuid täpsustab, et tagantjärele sellele mõeldes ei ole miski elus juhuslik.

«Ausalt öeldes ei olnud mul pärast kooli lõpetamist selget ettekujutust, kelleks saada. Selge oli vaid see, et ülikooli lähen ma kindlasti – õppimine on alati olnud üks mu lemmiktegevustest ja see oli ka vanemate soov,» jutustab ta.

Dokumendid viis ta mitme ülikooli mitmetele erialadele, sest

paljude huvide hulgast oli raske valida. Kui lõpuks tuli valik teha, jäi ta inglise keele eriala juurde.

«Õpingute jooksul ei võtnud ma keele õpetamise võimalust eriti tõsiselt arvesse ja mõtlesin, et saan lihtsalt keele hästi selgeks ning kasutan seda mõnel muul eesmärgil kui õpetamine. Kui Tartu ülikoolis magistrantuuris õppisin, tulin Narva kolledžisse administratiivtööle ja siis pakuti mulle lisaks ka võimalust õpetada üldist inglise keelt esmakursuslastele – nii see kõik algas!»

ÕPPIMINE PEAKS OLEMA MÕTESTATUD

Pärast magistrantuuri lõpetamist sai ta kolledžis juurde uued ained, mida õpetada, ja hakkas töösse üha rohkem sisse elama. Olga on lisaks kolledži üliõpilastele õpetanud ka eraõpilasi ja käinud koolis praktikal. Samuti on ta avatud loengute ja kursuste raames veel gümnaasiumiõpilasi õpetanud.

«Ma ei saa öelda, et kooliõpilaste õpetamine erineks eriti palju üliõpilastega töötamisest. Hea õpetamise põhimõtted on minu arvates üsna samad, sõltumata sellest, keda sa õpetad, kas väikest last, üliõpilast või täiskasvanut,» usub Olga.

Kolledžis on Olga tudengite hulgas nii esmakursuslasi kui ka

ei oleks igav, ning et loengud oleksid ka õppimisrohked, asja- ja jõukohased, eesmärgipärased ning et üliõpilased tunneksid ennast turvaliselt ja kaasatuna. Õppimine võiks Olga arvates olla otstarbekas, mõtestatud ja tähendusrikas.

«Ma usun, et väga oluline või isegi esmatähtis on õige

OLGA PÜÜAB OMA LOENGUID VAADATA ÜLIÕPILASTE SILMADE LÄBI JA SUHTUDA TUDENGITESSE KUI KOOSTÖÖPARTNERITESSE.

magistrante, ja õppeaineid, mida ta õpetab, on lai valik: praktilisest inglise keelest ja inglise keele praktilisest foneetikast kuni inglise keele ajaloo ja erialase inglise keeleni.

Olga püüab oma loenguid vaadata üliõpilaste silmade läbi ja suhtuda tudengitesse kui koostööpartneritesse. Tunde ette valmistades ja pidades mõtleb ta sellele, et ei temal ega tudengitel

suhtumine iseendasse, teistesse ja oma töösse ning siis saavad korda ka erialased teadmised ja õpetamisoskused. Mul on väga vedanud, sest mul on olnud väga head õpetajate eeskujud nii koolis kui ka ülikoolis, kellelt sain palju kasulikku õppida. Olen väga tänulik, et saan töötada toredate üliõpilaste ja kolleegidega nii vahvas kohas, nagu seda on Narva kolledž!» UT

ENESETÄIENDAMINE VÄLISMAAL ON TÕELISELT KASULIK KOGEMUS, MIS SOODUSTAB KOGEMUSTE JA HEADE PRAKTIKATE VAHENDAMIST.

välistudengit Euroopast, lisaks vahetusüliõpilased Venemaalt ja teistest riikidest. Kolledži enda tudengitest on üliõpilastevahetuses osalenud igal aastal neli-viis noort. Peale selle on igal aastal inimesi seotud ka Comeniuse õpetajapraktikaga.

«Käisin ka ise tudengina Portugalis õppimas ja Narva kolledžis töötamise ajal olen mitu korda eri Euroopa riikides end täiendamas käinud. See on hindamatu ja tõeliselt kasulik kogemus, mis soodustab keele- ja suhtlemispraktikat, enda erialaste

AASTA PARIMAD ÕPPEJÕUD TARTU ÜLIKOOLIS

HUMANIORA VALDKOND

NATALIJA JOONAS

filosoofiateaduskond, vene keele õpetaja

REALIA ET NATURALIA VALDKOND

JOHANN LANGEMETS

matemaatika- informaatikateaduskond, matemaatika assistent

SOCIALIA VALDKOND

OLGA OREHHOVA

Narva kolledž, inglise keele lektor

MEDICINA VALDKOND

MARIKA MASSO

arstiteaduskond, üldbioloogia assistent

FOTO: TÜ FILOSOOFIA TEADUSKOND

Kes on Eesti mõtteloos omad ja kes võõrad?

ALMA MATER

4. detsembril toimuval rahvusülikooli 96. aastapäeva konverentsil arutlevad teadlased, õppejõud ja doktorandid selle üle, keda ja miks peetakse omaks või võõraks.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Ütlus «Ükski prohvet pole kuulus omal maal» on laialt levinud. Sageli vastab see ka vähemalt mingis

osas või mingi aja jooksul tõele. Konverents püüab leida vastuseid küsimusele, mille pärast võetakse mõned ühes või teises kultuuris omaks ja teised mitte.

Miks peavad mõned mõtted ootama n-ö oma aega, kuni need vastu võetakse ja omaks saavad,

või koguni rändama üle keele- ja maapiiride, et leida mõistmine ja tunnustus hoopis teises kultuurikontekstis kui see, milles need välja öeldi?

Miks saavad ühed omaks ka siis, kui nad ei kirjuta ei meie keeles ega isegi meie kultuurist, tei-

sed võivad aga pingutada ometi omaks saamata? Milles peituvad säärase dilemmade põhjused ja millest sõltuvad nende lahendused?

Eesti ja eestikeelse kõrgharidusega seotud humanitaarkultuur saab peagi saja-aastaseks. Selle aja jooksul on meie eestikeelse rahvusülikoolis ja selle ümber aset leidnud kultuurikontaktide alal nii õnnestumised kui ka ebaõnnestumised. Mis aga on nende põhjused ja tagajärjed?

OMAD JA VÕÕRAD MÕTTELOOS

Konverentsi peaettekande, «Omad ja võõrad «Eesti mõtteloos» taustal» peab Eesti filosoofia ajaloo professor Ülo Matjus. Professor tunnistas, et on ka oma isiklikus ajaloos oma ja võõra probleemiga üpris lähedalt kokku puutunud.

«Töötades kunagi Eesti NSV ajal Tartu ajalehe Edasi toimetuses sekretariaadi kirjandusliku kaastöölise ja tõlgina, üritasin algaja veerukirjutaja ehk kolumnistina alustada järjelooga ajalehe pühapäevitisel eriküljel «Kirjandus ~ Kunst», pühendas selle, nagu mulle tundus, mõne päevakajalise nädalateema filosoofilisemale käsitlemisele,» meenutas Matjus.

Tema kolumnil ei olnud oma pealkirja, selle aset ja kohta täitis üle kahe veeru ulatuv riskiülik pildiga prilles mehe silmadest. Ilmuda jõudis neid kolumne neli. Ühes neist tunnustas ta Loomingu Raamatukogu Franz Kafka

toomise eest eesti keelde, pidades silmas eeskätt romaani «Protsess» ilmumist.

Sellessamas kolumnis jätkas ta eesti väliskirjanikega (nt Karl Ristikivi, August Mälg, August Gailit, Jaan Oks, Kalju Lepik, Henrik Visnapuu jt), arvates, et meil, st nn nõukogude inimestel on küllalt vaenlasi, kellega võidelda, ning et selle asemel võiks hoopis mõelda väliskirjanike tagasivõitmisele, hakates Eestis hoopis rohkem välja andma ilukirjandust neilt, kes ei ole ometi meie vaenlased.

«Üht-teist oli selleks ajaks, 1968. aastaks väliseestlasilt siin varem ilmunudki. Ent sellega minu üritus kolumnistikarjääri teha lõppeski,» nentis Matjus.

Tollane Eesti kompartei KK kultuuriosakonna juhataja, publitsistlike kalduvustega Olaf-Knut Utt kirjutas seejärel nimelt Eesti Kommunistis ilmunud artiklis «Kunstniku vastutus», et vahel satub ajakirjandusse läbikaalu-

kätte ületamatu piir *omade* ja *võõraste* vahel ning see oli I. Ronicuse lõpp.

JURI LOTMAN JA TARTU ÜLIKOO

Semiootika lektor Silvi Salupere kõneleb konverentsil Juri Lotmanist ja semiootikast Tartu ülikoolis. Kui Lotman konkureeris Paul Aristega, joonistus nende võrdlus paljuski raamistikus *oma* ja *võõras*. Lotmani edendatud semiootika ümber püsib seniajani teatud võõristuse aupaiste, kusjuures mitte ainult Eesti kontekstis.

«Kindlasti ei võtnud kõik Lotmani omaks. Tema toimetatud väljaannete ja suvekoolide menükus tekitas kadedust ja pingeid. Nii võime kirjadest lugeda, kuidas kirjastuse koosolekul korraldati näitemäng teemal «kogu ülikooli paberitagavara on venelased nahka pannud»,» tõi Salupere näiteks.

Siiski oli Lotmanil ülikoolis palju toetajaid. Laiemalt tuntuks

JURI LOTMANI EDENDATUD SEMIOOTIKA ÜMBER PÜSIB SENIAJANI TEATUD VÕÕRISTUSE AUPAISTE, KUSJUURES MITTE AINULT EESTI KONTEKSTIS.

mata seisukohti, mis annavad tunnistust ideoloogilise võitluse teravuse mittemõistmisest.

Näitena viitas ta just Edasi veergudel Ülo Matjuse varjunime I. Ronicus all ilmunud mõtteavaldustele, «millest mõningates on tunda klassirahu meeleolude kajastusi». Sellega näidati selgesti

ja omaseks sai ta eestikeelsele auditooriumile oma loengusarjaga «Vestlusi vene kultuuriloost», sest kuigi tema kirjutised hakkasid eestikeelsetes ajalehtedes ilmuma juba Eestisse saabumise esimesel aastal, s.o 1950. aastal, mõjus «elav» Lotman kahtlemata vahetumalt. »

» Lotmanist rääkides võib Salupere sõnul omaksvõtt tähendada erinevaid asju. «Ühelt poolt oli ta oma eluajal kõige kuulsam ja tõlgitud Tartu ülikooliga seotud teadlane, kellele avaldati tänu ja tunnustust. Samas ei valinud Eesti teaduste akadeemia teda esimesel katsel akadeemikuks – ei pidanud teda ehk piisavalt omaks?»

TÜ semiootika osakonnas on Juri Lotman kahtlemata üks olulisemaid autoreid, keda käsitletakse nii eraldi kursuste raames kui ka pea kõigil semiootika osakonnas loetavatel kursustel. Ka maailma mastaabis teatakse ja tunnustatakse Tartut seniajani kohana, kus säilitatakse ja arendatakse Juri Lotmani mõttevara.

Rääkides *omadest* ja *võõrastest* laiemas kontekstis, arvas Salupere, et siin mängivad rolli erinevad identifitseerimismehhanismid. Muidugi, sarnasus kõige erinevates aspektides on omaksvõtmise jaoks oluline. Samas ei pruugi ka sünnipäralt eestlane ja puhast eesti keelt rääkiv inimene automaatselt «oma» olla, olulised on ka sõnad ja teod.

«Kui järgida Lotmani teese,

ilmselt ennustatav, kuna kultuur on pidevas muutumises ja valib ise, mida võtta ja mida jätta. Ning on ju ka vastupidine protsess, kus «oma» võib mingil hetkel muuttuda «võõraks» või täielikult ununeda.

KUIDAS VÕÕRAST SAAB OMA

Kristiina Tiideberg TÜ kunstimuuseumist räägib õigeusu kultuurist Setumaal. Õigeusk ja selle käsitlused on Eesti kultuuriuuringute kontekstis olnud kaua aega *võõras*, sest õigeusk on Eesti aladel olnud ajalooliselt seotud venestuspoliitikaga ja venekeelse elanikkonnaga.

«Need eelarvamused ja hoiakud on tugevasti mõjutanud ka pikaajaliste õigeusu kommetega Setumaa kultuurikäsitlusi. Õigeusuga seotud praktikatesse on suhtunud vahel võõristavalt ja umbusuga, vahel aga on mõni asi täiesti maha vaiktud või tähelepanu alt välja jäetud,» ütles Tiideberg.

19. sajandil alguse saanud rahvaluulekogumise kampaaniast alates on setu kultuurist püütud

FOTOD: 2X ERIK PROZES / POSTIMEES / SCANPIX

turistide tähelepanu. Õigeusuga seonduv on viimastel aastakümnetel jõudnud ka akadeemilistes uurimustesse.

«Selle üle, millal ja kuivõrd on setud õigeusu omaks võtnud, on palju vaieldud. Ajalooliselt on see tihti olnud ka ideoloogiline küsimus ehk kuivõrd on setud võtnud omaks vene kultuuri ja kuivõrd «jäänud eestlasteks». Selge on, et õigeusutraditsioon on ajaloolistel

põhjustel setudel juures pikem ja tugevam kui eestlaste juures. Jäid nad ju juba 13. sajandil idakiriku mõjuvälja,» täpsustas Tiideberg.

Üheks oluliseks õigeusu levitajaks kujunes Petseri klooster, mis sai alguse 15. sajandi lõpus, aga ka teised kloostrid, näiteks Mõla. 19. sajandil arvas Jakob Hurt, et setude õigeusk pole muud kui ainult välispidiste kommete ja talituste summa, kuid arvatavasti võib

selles näha pigem luteri pastori lihtsustavat nägemust tema jaoks võõrale religioonile. Õigeusk on mõjutanud setude pühi ja tavad, folkloori, maailmamõistmist ning ruumilist keskkonda ja teeb seda tänini.

«Õigeusu kiriku tavadel ja pühadel on kogukondi ja perekondi ühendav roll. Väga ilmekas näide õigeusutraditsioonide väärtustamisest tänaste setude

seas on väikeste õigeusu külakabelite taastamine ning ka uute püstitamine – niisama nii suurt tööd ju ette ei võetaks! Ja seda teevad kohalikud inimesed koos kohaliku omavalitsusega, mitte niivõrd kirik.»

Ilmselt näeb enamik eestlasi Tiidebergi arvates õigeusku võõrana, kuna see seostub Vene võimu ja venestusega, mis on meie jaoks selgelt negatiivse märgiga. Õigeusu levitamine Eesti aladel ja õigeusu kirikute püstitamine on tihti kaasnenud Vene vallutustega või venestuspüüetega. Ka ülikooli peahoonesse rajati 19. sajandi lõpu venestuslaine käigus õigeusu kirik ja kellatorn, mis küll kohe Eesti Vabariigi algusaastatel lammutati.

«Poliitiline «võõra» aspekt pole kuhugi kadunud, kuid teisalt on õigeusk eestlaste jaoks ka teatud mõttes eksootiline ja huvitav. Seda tõestas kas või sel aastal kunstimuuseumis toimunud ikooninäituse menu, kus loengud olid rahvarohked ja täiskasvanutele suunatud ikoonimaaliprogrammi tuli sügisel suure nõudluse tõttu korrata,» lisas ta.

Tiideberg kiitis ka konverentsi teemavalikut, sest *oma* ja *võõra*, omaksvõtu ja mittevõtmise temaatika on praeguste poliitiliste sündmuste tõttu väga aktuaalne.

«Ajaloolasena vastaksin, et kergemini omaks võetav on meile kõik see, mis sobitub paremini meie rahvusliku narratiiviga – looga sellest, kes me oleme ja kust me tuleme ning mis on vajalik meie edasikestmiseks. Ka religioon pole selles kontekstis vähetahtis: eestlaste kultuuri taust on luterlik, kuid meile on väga omased ka loodusrahvaste usundid.» UT

RELIGIOONIL ON OLULINE ROLL TÄNAPÄEVA SETU IDENTITEEDILOOMES JA KOGUKONDADE KUJUNDAMISES NING ÕIGEUSU PRAKTIKAD ON SELGELT SETU KOGUKONNAS AU SEES.

siis tema rõhutas alati, et kultuuri elujõulisuse jaoks on tähtsad just erinevused. Ei usu, et midagi võiks olla eesti kultuuri jaoks nii «võõrast», et ei saa kunagi omaks. Juba see, et taoline eristus tekib, näitab, et mingi ühisosa on olemas,» rääkis Salupere.

See, mis saab omaks ja mis jääbki võõraks, ei ole tema sõnul

otsida ja seal rõhutada nn soomeugrilikke või paganlikke jooni. Alates Eesti taasiseseisvumise protsessist 1980. aastate lõpul on olukord aga muutunud.

Religioonil on oluline roll tänapäeva setu identiteediloomes ja kogukondade kujundamises ning õigeusu praktikad on selgelt setu kogukonnas au sees ja haaravad

TÜ MOLEKULAARSE SÜSTEEMIBIOLOOGIA
PROFESSOR MART LOOG ON ÜKS TÜ EDUKATEST
TEADUSRAHA TAOTLEJATEST JA TÕI SEL
AASTAL ÜLIKOOI MAINEKA ERC GRANDI.

FOTO: MARGUS ANSU / POSTIMEES / SCANPIX

TÜ teadlased võiksid teadusraha taotlemisel olla veel südikamad

ALMA MATER

Kuigi Tartu ülikooli teadlased on teadusraha taotlemisel väga edukad, leiab TÜ teadus- ja arendusosakonna juhataja Indrek Ots, et olemasolevaid võimalusi tuleks veelgi rohkem ära kasutada.

MERILYN SÄDE
merilyn.sade@ut.ee

Vaadates viimast viit aastat, oli teadusraha n-ö tippthetk 2013. aasta, kui ülikooli laekus üle 66 miljoni euro teadusraha. Selle aasta ennustus on aga 52 miljonit eurot. «Üks põhjus, miks see summa väiksem on, peitub selles, et nüüdseks lõppenud Euroopa Liidu struktuurifondide perioodi laekumisi on vähemaks jäänud,»

ütles Ots. Struktuurifondide vähenemine mõjutab omakorda ka ülikooli järgmise aasta eelarvet – see väheneb 5,2%.

Sealsamas on struktuurifondid vaid üks osa teadusrahadest. «Kui vaatame teisi, näiteks riiklikke teadusrahastusskeeme, sealhulgas institutsionaalset uurimistoetust (IUT) ja personaalset uurimistoetust (PUT), siis on Tartu ülikoolil võrreldes teiste ülikoolidega väga hästi läinud,» rääkis juhataja.

Võrreldes 2012. aastat ja käesolevat aastat, on ülikooli tuleva teadusraha suurus mõne protsendi võrra kasvanud. «Need on küll mõned protsendid, aga kui mõelda sellele, et kogu süsteemi ei ole praktiliselt raha juurde tulnud, siis see tähendab omakorda seda, et teiste teadusasutuste eelarved on selle võrra vähenenud.» Need paar protsenti tähendavad aga umbes 3,5 miljonit eurot aastas. «See on minu arvates väga tubli tulemus – müts maha meie teadlaste ees, kuna see juurdekasv on tulnud konkurentsipõhistest skeemidest ehk IUT-st ja PUT-st,» ütles Ots.

ERINEVUSED STRUKTUURIÜKSUSTES

Välisrahastusest tulnud teadusraha puhul aga nii selgeid suundi välja ei joonistu. «Pigem on jätkuvalt näha, et välisraha on vahend, mida me ei ole piisavalt kasutanud, võiksime aga rohkem kasutada,» sõnas Ots. Struktuuriüksuste lõikes on

ülikoolis ka selliseid üksusi, kus välisrahade taotlemisega väga aktiivselt ei tegeleta. «Need on väiksemad teaduskonnad, näiteks kehakultuuriteaduskond, kus viimase poolteise aasta jooksul on esitatud ainult üksikud taotlused ning praeguse seisuga ei ole ühtegi rahuldatud taotlust,» rääkis juhataja.

Ülikoolis läheb välisrahade taotlemisel väga hästi näiteks Eesti geenivaramul ja Eesti mere-instituudil. «Kui vaadata erinevaid aastaid, siis on välisrahade osakaal teadustuludes üle 20%, mõnikord on see isegi 30% ligi ja see on märkimisväärne,» sõnas Ots. Juhataja lisab, et struktuuriüksustel ongi erinevad fookused ja kõiki ei saa omavahel võrrelda. «Mõni ongi rohkem keskendunud riiklikule teadusrahale, teised välisrahadele jne. Muret teeb aga see, kui ühes üksuses ei ole mingit kindlat suunda ja teadusraha kogusumma väheneb,» lausus Ots.

Juhataja sõnul tekivad struktuuriüksusete erinevused ka sellest, kas fookuses on teadus, õppetöö või hoopis mõlemad. «Struktuuriüksusi võrreldes tuleks vaadata neid valdkonnasiseselt. Näiteks saab kehakultuuriteaduskonda võrrelda arstiteaduskonnaga.» Kuigi teaduskonnad on suuruse poolest erinevad, võib teadusraha summa taandada akadeemiliste töötajate peale.

«Nii joonistuvad mingisugused trendid siiski välja, näiteks kehakultuuriteaduskonnas on

» sel aastal ühe isiku kohta umbes 8000 eurot teadusraha, arstiteaduskonnas on see summa aga 41 000 eurot.» Otsa sõnul tekib siin põhimõtteline vahe, sest mõ-

et on sisuliselt nullseis. Aga ka suurematel üksustel ei lähe alati iga lask kümnesse, kuid neil on võimalik tegevusi projektide vahel kohandada ja juba algusest

IDA-EUROOPA RIIGID EI OLE ERC GRANTIDE TAOTLEMISEL VÄHEM EDUKAD MITTE NIIVÕRD MADALAMA TEADUSLIKU TASEME PÄRAST, VAID LIIGSE LOIDUSE TÕTTU.

lema teaduskonna võimalused on suhteliselt võrdsed.

TÜ kehakultuuriteaduskonna dekaan Priit Kaasik ütles, et teaduskonnal on olnud nii häid kui ka halvemaid aegu. «On olnud perioode, kus teadus on õpetegevust toetanud ja selliseid, kus õpe peab toetama teadust ning praegune aeg on viimase näite poole.»

Kaasiku arvates on teaduskonna rahataotlemine ja vahendite nägemine olnud liialt ETAG-i-keskne. «Eesti teadusfinantseerimise allikad on olulised, aga ainult neile lootma jäädes on paratamatult edu vähemal.» Dekaan lisas, et rakendusuringute potentsiaal võib olla valdkond, mida pole päris hästi ära kasutatud.

«Sealsamas pole Eestis kuigi palju neid, kes oleksid valmis ja suutelised maksma õiglast hinda. Näiteks praktilised saavutuspordi uuringud, mille järele on selge vajadus, ja teisalt kompetents, kuid mida ei ole õnnestunud omavahel kokku viia.»

Kaasiku arvates seisneb kehakultuuriteaduskonna ja teiste väiksemate üksuste raskus n-ö tasandusfondi ja alternatiivide puudumises. «Kui mõni suurema kaaluga taotlus jääb rahuldumata, siis võibki juhtuda»

peale on kergem tegevusi planeerida.»

Dekaani arvates peaks peamine eesmärk olema teadusprobleemi püstitus ja selle lahendamine, mitte iga hinna eest rahastuse otsimine. «Seetõttu on mingites piirides püsiva rahastuse olemasolu minu arvates heade ja edasiviivate projekti-taotluste alus.»

TUBLID JA EDUKAD TAOTLEJAD

Indrek Otsa sõnul on heas mõttes omaette nähtus Eesti geenivaramu, kus tegeletakse väga aktiivselt teadusrahade hankimisega. «Samas ei tegeleta seal õppetööga praktiliselt üldse ja nad on keskendunud peamiselt teadustööle, mistõttu on ka teadusrahade taotlemine aktiivne ja see on kõige suurema teadusrahaga üksus,» selgitas Ots.

Silma paistab ka Eesti mere-instituut, kus keskendutakse samuti eelkõige teadusele. Instituut on olnud edukas nii välisrahastuskeemidest kui ka siseriiklikest allikatest taotlemisel.

Teadusraha taotlemise edukatest isikutest tõi Ots välja TÜ molekulaarse süsteemibioloogia professor Mart Loogi, kelle eest-

vedamisel tuli ülikooli sel aastal ERC grant ja ka üks Horisont 2020 grantidest, mis on kokku umbes üle nelja miljoni euro.

Mart Loog ütles, et teadusrahade taotlemise edukus seisneb millegi erilise väljamõtlemises. «Oma teadustöö suunad tuleb arendada nii, et need oleksid originaalsed ja eraldiseisvad. Kui uurida samasuguste meetoditega umbes samu asju nagu teised, siis on ka huvi väike,» sõnas Loog. Oluline on teemat pidevalt arendada ja uuendada.

Loog rääkis, et ERC president Jean-Pierre Bourguignon on öelnud, et Ida-Euroopa riigid ei ole ERC grantide taotlemisel vähem edukad mitte niivõrd madalama teadusliku taseme pärast, vaid liigse loiduse tõttu. «Taotlusi ei taheta kirjutada, sest arvatakse, et see on ajaraiskamine. Tegelikult sõltub väga palju kirjutamisoskusest ning oskusest oma tööd ja ideid esitleda. Suures osas on see kõik õpitav,» rääkis Loog.

Professori arvates suureneb kollektiivne kogemus taotluste kirjutamise arvu võrra, sest nii saab ka üksteise vigadest õppida ja nõu anda. «Holland on Euroopas ERC grantide taotlemisel inimese kohta esimesel kohal. Neil läheb hästi, sest nad on panustanud palju grantide kirjutamise koolitusseminaridesse ja julgustanud kõiki, kel on vähegi ideid. See ei ole ajaraiskamine, sest ebaedu korral saab need taotlused saata rahvuslikesse teadusfondi grandivoorudesse,» selgitas Loog.

Teadus- ja arendusosakonna juhataja Indrek Otsa sõnul ongi teadusrahade taotlemisel

peamine müüt see, et välisraha on raske saada. «Selle müüdi tahan küll ümber lükata, sest kui vaatame PUT-ide taotlusvooru tulemusi, siis TÜ taotlustest rahastati umbes 22%,» ütles Ots.

TAOTLUSTE EDUKUSE MÄÄRAD ON SAMAD

Horisont 2020 rahastustaotluste puhul on ülikooli keskmine edukuse protsent 19. TÜ teadlaste juhitud individuaalgrantide või konsortsiumide edukuse määr on 22%, ehk Otsa sõnul on see samal tasemel, mis personaalse uurimistoetuse edukuse määr.

«Puhtalt statistiline tõenäosus, et taotlus rahuldatakse, on Eesti PUT-i ja Horisont 2020 puhul sama suur,» ütles Ots. Ta lisas, et võimalik Horisont 2020-st saadav raha on aga kordades suurem kui PUT-idest saadav.

Sealsamas ütles Ots, et on ka neid teaduskondi, kes pole välisrahastust praktiliselt üldse taotlenud. «Meie andmetel on näiteks usuteaduskonnast läinud viimase kahe aasta jooksul välja ainult üks välisraha taotlus,» rääkis ta.

TÜ usuteaduskonna dekaan Riho Altnurme nentis, et teaduskonnal ei ole teadusraha taotlemisel läinud kõige paremini ja vaatamata sellele, et taotluste esitamise aktiivsus isiku kohta on ülikooli kõrgeim, ei ole taotlusi edu saatnud. «Viimasel personaalsete uurimistoetuste konkurssil esitati viis taotlust, kuid mitte ühtegi ei rahuldatud. Eelmisel aastal esitasime kaks taotlust ja mõlemad rahuldati, seega ei ole nii halvasti ka läinud,» ütles Altnurme.

Usuteaduskonna jaoks on olulised Eesti-sisised grandid ja

neile on ka keskendutud. «Teadusraha moodustas teaduskonna eelmise aasta tuludest 41,7%. Varem oleme saanud toetust ka Euroopa Liidu raamprogrammidest, kuid hiljuti pole neis programmides kuigi suurt edu olnud,» lisas Altnurme.

Horisont 2020 puhul ei ole usuteaduskonnas sobivate konkursside puudusel tegelike taotlusteni jõutud, kuigi teemasid on võimalike partneritega arutatud.

«Toetust oleme aga saanud John Templetoni fondilt USA-st teaduse ja religiooni suhete uurimiseks ning kuna teaduskond on väike, siis on ühe sellise taotluse edu väga oluline,» ütles Altnurme. Ta lisas, et tulevikus tuleb rohkem panustada rahvusvahelistele grantidele, kuigi sealsete konkursside eduprotsendid on väiksemad kui riigisisestel konkurssidel. Järgmisel aastal on

ÜLIKOOI MOTIVATSIOONISÜSTEEM TÄHENDAB, ET TAOTLEJALE ANTAKSE TÄIENDAV TOETUS TAOTLUSE KIRJUTAMISEL VÕI MINGITE KULUDE KATTEKS.

plaanis saata välja ka üks ERC grandit taotlus.

Altnurme sõnul püütakse kasutada kõiki võimalusi. «Vana testamendi ja semitistika dotsent Urmas Nõmmik on ühes Helsingi ülikooli tippkeskustest ja religioonipedagoogika dotsent Olga Schihalejev on Södertoni ülikooli uurimisrühmas,» tõi dekaan näiteid. Usuteaduskonna teadlased on saanud ka Humboldti ja Marie Curie' individuaalgrante ning 2008.–2015. aastal osaleti kultuuriteooria tippkeskuse (Centre of Excel-

lence in Cultural Theory) programmides.

Altnurme ütles, et teaduskonnas räägitakse teadusrahade taotlemisest palju, arutatakse konkursi avanemisel, kes võiksid taotlusi esitada, ja julgustatakse töötajaid. «Religioon on viimasel ajal küllaltki menukas teema, rahvusvaheliselt paraku eelkõige terrorismiga seoses, aga ka uurimisraha peaks olema võimalik senisest enam saada,» arvas dekaan.

OPTIMISTLIK TULEVIKUVADE

Tulevikku vaadates on ka teadus- ja arendusosakonna juhataja Indrek Ots lootusrikas, sest eelkõige välisrahastuse võimalusi vaadates on teadlastel valikuid palju. «Kindlasti tuleks vaadata ka ettevõtete ja teiste asutuste poole, sest ka see suund on kasutamata vahend,» arvas ta.

Ots rõhutas, et ülikoolgi toetab taotluste esitamisel nii nõuga kui ka rahaliselt. «Meie poole võib kindlasti pöörduda, kui tekib küsimusi. Peale selle on olemas välisrahastustaotluse koostamise ja esitamise motivatsioonisüsteem,» sõnas Ots. Motivatsioonisüsteem tähendab, et taotlejale antakse täiendav toetus taotluse kirjutamisel või mingite kulude katteks. Näiteks kui keegi on oma taotlusega jõudnud lõppvooru, aga jääb rahast viimasel hetkel ilma, siis toetab ülikool taotlejat kuni 20 000 euroga. UT

FOTO: ANDRES TENNUS

JAMES GROCCIA: õppimises on olulised ka emotsioonid

INTERVJU

Novembris külastas Tartu ülikooli Auburni ülikooli kõrghariduse haldamise professor James Groccia, kes andis meie õppejõududele ja doktorantidele viie nädala pikkuse kursuse õppimisest ja õpetamisest kõrghariduses.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Professor on Tartu ülikooli külastanud varem seitse korda. Neli aastat tagasi õpetas ta siin Fulbrighti õpetajagrandi toel terve semestri jagu, samuti on ta käinud mitmetel TÜ konverentsidel ning korduvalt kõrghariduse osas nõu andmas.

Professor Groccia, mis oli seekord teie külastuse eesmärk?

Õpetasin kursust «Õppimine ja õpetamine kõrghariduses», millest võtsid osa akadeemilised töötajad, õppejõud, doktorandid.

Kursus oli mõeldud eelkõige rahvusvahelistele doktorantidele, aga 29 osalejast olid umbes pooled ka eestlased. Keskendusime sellele, kuidas olla ülikooli tasemel hea õppejõud.

Maailmas on tavaline see, et doktorante koolitatakse olema head teadlased ja uurijad, aga õpetamiskustele ei pöörata eriti tähelepanu. Näiteks USA-s veedavad ülikoolide akadeemilised töötajad enamiku oma ajast õpetades, nii et ettevalmistuse puudumine on siinkohal suur puudujääk.

Mõnes mõttes on mul väga hea meel, et olen vana professor, mitte aga noor õppejõud. Nõudmised neile on palju suuremad kui 30 aastat tagasi: kindel arv teadusartikleid, uurimistöid, ülikooli toodud teadusgrante... Statistika järgi töötab keskmine teadur USA-s nädalas 50–55 tundi. Pole ime, et nad ei jõua end õpetamises täiendada.

Mis on põhilised probleemid, mis puudutavad ülikoolides õpetamist?

Päris palju arvatakse siiani, et mis see õpetamine ikka ära ei ole. Lihtsalt tunne oma teemat ja kui üliõpilased tahavad, »

» siis nad õpivad ise juurde. Viimased 10–15 aastat olen kokku puutunud ka arvamusega, et kui inimene on kunagi ise üliõpilane olnud, siis ta teab, kuidas õpetama peaks.

Suurem osa loengupidajaid ei ole tavaliselt uuenduslike õppemeetoditega kokku puutunud. Loengupidamist nähakse väga lihtsalt: õppejõud annab üliõpilastele oma teadmisi edasi ja

tel võib olla väga erinev taust, õpiharjumus, motivatsioon. Praegused õppejõud peavad olema valmis kasutama erilaadseid tehnikaid, kuidas seda mitmekesist seltskonda õpetada. Lihtsalt headest erialastest teadmistest enam ei piisa.

Milline on siis hea õppejõud?

Hea õppejõud hoolib oma õpilastest ja oma aimest. Ta oskab

Mul on ka vedanud selles, et olen saanud palju reisida. Olen käinud konverentsidel üle terve maailma ja saanud vestelda oma akadeemiliste kolleegidega. Alati on põnev teada saada, millega nad tegelevad ja mida uut on leidnud. Hariduse alal töötades on enda muutustega kursis hoidmine ühtlasi kohustus ja ka auhind.

Mis teid hariduse juures nii väga paelub?

Minu jaoks on terve elu õppimine. On üks Bob Dylani laul, mis on mind innustanud. Selle sõnad käivad umbes nii: «See, kes parasjagu ei sünni, sureb» (*he not busy being born is busy dying* – toim.). Minu jaoks annab see märku, et elu on mõeldud õppimiseks, uue teadmise saamine on justkui uuestisünd. Ja kui sa enam ei õpi, hakkad sa vaikselt surema.

Kõrghariduses õppejõuna töötamine on minu jaoks parim võimalik maailm. Ma töötan energiliste, tarkade ja motiveeritud noortega. Mu kolleegid otsivad alati uusi viise, kuidas oleks parem õpetada või teadust teha. Ja me kõik teeme seda üldise heaolu nimel.

Ma usun, et tuleviku maailm on teaduspõhine. Riigid, mis praegu kõige kiiremini arenevad, on samad, kes arendavad teadust ja teevad oma rahvale kõrghariduse kättesaadavaks. Majandus muutub, ühiskond muutub, ülikoolide roll maailmas muutub.

Kas saame kuidagi enda teadmissi heast õpetamisest ülikoolide rolli muutmises ära kasutada?

Oletame, et meil on kümme hea õpetamise põhimõtet, millest kõik ühtmoodi aru saavad. Ülikool aga ei saa lihtsalt eeldada,

hästi suhelda, räägib ja ka kuulab hästi. Ei pea eeldama, et hea õpetaja oleks hea psühholoog, ta peab lihtsalt paremini mõistma, keda ta õpetab ja ka seda, kes ta ise on. Mida saab ta õpetajana kasutada.

Praeguses maailmas on paratamatu, et õppejõud peab end kursis hoidma sellega, kui suurt rolli mängib noorte elus tehnoloogia. Hea oleks mingil moel seda oma õpetamises ära kasutada. Õppimine ei toimu ainult loenguruumis, see on protsess, mis toimub kogu aeg. See, kuidas õpilased ja üliõpilased oskavad mobiiltelefone ja arvuteid ära kasutada, on hõlmav. Tuleb ainult ära tabada, millal selline tehnika õpetamisele kaasa aitab ja millal seda takistab.

Kuidas teie ennast kõige toimuva kursis suudate hoida?

Juhendan praegu seitset doktoranti, kes on seotud eri uurimisharudega hariduse vallas. Saan nendega korrapäraselt kokku ning pean seega pidevalt lugema ja uurima, et teada, millest nendega räägin ja kuidas neile nõu anda.

AJU EI OLE MINGI ELUND, MIS MUU KEHAGA ÜLDSE KOKKU EI PUUTU. KUI ÕPILANE TUNNEB ENNAST TURVALISELT, SUUDAB TA ÕPPIMISELE PALJU PAREMINI KESKENDUDA.

üliõpilaste asi on see teave kuidagi vastu võtta. See võib toimida õpetajaid või doktorante õpetades: nad mõtlevad palju, on iseseisvad ja motiveeritud. Aga nooremate üliõpilaste puhul ei tööta selline lähenemine enam ammu.

Üliõpilased tahavad olla kaasatud, leida viise, mis nende õppimist toetaksid. Kasutada tehnoloogiat, palju suhelda, mitte ainult õppejõu juttu kuulata. Kõrgharidus liigub kogu maailmas selles suunas, et kasutada rohkem rühmatööd, teha praktilisi projekte, kasutada tehnoloogiat. Olen sel teemal mitmeid raamatuid kirjutanud ja toimetanud.

Mis selle muutuse põhjustas?

Praegused õppejõud ja doktorandid õppisid koolis hoopis teistmoodi kui nüüdisaegsed lapsed. Nad on harjunud eri lähenemisega. Lisaks on kõrgharidus üha rohkematele inimestele kättesaadav ja ülikooli jõuab palju mitmekülgsem hulk õppureid kui 15–20 aastat tagasi.

See tähendab, et üliõpilas-

et nüüd hakkavad kõik õppejõud neile nõuetele vastama. Kui oleme kindlaks teinud, milliseid õppejõude tahame, tuleb neile võimaldada ka sellealased koolitused.

Lisaks tuleb teha kindlaks, et tudengid saavad aru, mida me tahame, kui palume neil õppejõudude headust määrata. Kui loodame, et meie õppejõududel on mingisugused omadused, siis tuleb just nende kohta ka küsida.

Paljud ülikoolid lasevad semestri lõpus üliõpilastel mingisugusele tagasisideküsitlusele vastata. Kui meil on olemas n-ö hea õpetamise põhimõtted, mida õppejõud peavad järgima, siis tuleb üliõpilastelt küsida, kas nad näevad seda.

Milliseid hea õpetamise põhimõtteid te ise järgite?

Teate ju ütlust, et kui ravim on kibe, siis see toimib? Ma ei usu, et õppimisega on sama lugu. Õppimine ei tohiks olla valulik kogemus, emotsionaalne pool on väga oluline. Aju ei ole mingi elund, mis muu kehaga üldse kokku ei puutu. Kui õpilane tunneb ennast turvaliselt, suudab ta õppimisele palju paremini keskenduda.

Ma püüan oma loengutes luua kaasatud õpikeskkonna, kus tudengid saavad omavahel arutleda ja neil oleks mugav olla. Näiteks eksimisel on õppimises väga tähtis osa. Kui kardetakse

eksida, ei julgeta midagi pakkuda ega arvata. Aga ühe inimese vale vastus võib tekitada arutelu, mis viib kellegi teise õige vastuseni.

Töötasin kunagi 15 aastat psühhoteraapeudina. Nii psühhoteraapia kui ka õpetamine on mõnes mõttes mõlemad käitumise muutmised. Kui saad aru, kuidas inimestele jäävad külge halvad kombed ja tundmused, siis oskad paremini neid headeks muuta. Õpetada nad n-ö ümber heaks. Õpetajana on minu ülesanne arendada tervet inimest, mitte ainult tema aju.

Loe täispikka intervjuud www.ajakiri.ut.ee.

ÜKS KÜSIMUS

FOTO: ERAKOGU

AULI TOOM

Helsingi ülikooli haridusprofessor

Helsingi ülikoolil on olemas hea õpetamise tava dokument. Mida see ülikoolile annab ja kuidas seda kasutate?

Nii-öelda hea õpetamise põhimõtted olid pikalt kirjas Helsingi ülikooli arengukavas, mida uuendame iga nelja aasta tagant. Kuna arengukava kirjutamise ja koostamise laad muutus, otsustasime hea õpetamise põhimõtted eraldi kirja panna.

Kui seda koostama hakkasime, kaasasime huvitatud inimesi töötubades, mõttekodades, veebifoorumites jm. Pärast ideede kokkukogumist rääkisime täiendavalt läbi õppe- ja haridusajundjate, teadlaste ja pedagoogidega. Nemat kogusid kokku ka teiste ülikooli töötajate märkused ja koos õppeprorektoriga kirjutasimegi selle kõige põhjal kokku õpetamise hea tava dokumendi. Minu meelest oli see protsess väga viljakas ja nii võiks ka Tartu ülikoolis nende põhimõtete koostamise protsess olla võimalikult avatud kõigi huviliste jaoks.

See dokument selgitab väärtusi, ideid ja põhimõtteid, mis on meie ülikooli jaoks õpetamise ja õppimise puhul olulised. See on väga tähtis dokument, mis aitab ülikoolis tööd paremini kooskõlastada ja annab võimaluse oma praktikaid paremini hinnata. Õpetamise hea tava kasutavad oma igapäevatoos ja akadeemilises elus nii meie teaduskonnad, instituudid, õppejõud kui ka üliõpilased, aga ka administratiivtöötajad. ●

Uuel aastal rohkem tudengiesindajaid

INTERVJUU

MERILYN MERISALU

merilyn.merisalu@ut.ee

Kui praegu on üliõpilasesinduses 31 tudengit ja üheksas teaduskonnana nõukogus veel umbes 40 üliõpilast, siis alates järgmisest aastast hakkab igas 29 instituudi nõukogus teiste liikmete hulgas tööle mitu tudengiesindajat.

«Ülikooli uue põhikirjaga koos jõustub ka üliõpilasesinduse (TÜÜE – toim.) uus põhikiri, mis ütleb, et igas ülikooli struktuuriüksuse nõukogus peab olema 20% tudengiesindajaid. Kokku saab tudengiesindajaid olema üle saja,» räägib TÜÜE aseesimees Mari Anne Leškina.

Nii palju inimesi ei ole TÜÜE-s kunagi varem olnud. Senises praktikas ei olnud mitmed tudengiesindajad varem esinduse ametlikud liikmed ja kõik liikmed ei kuulunud alati ka mõnda otsustuskogusse.

Sügisel üliõpilasesinduse juhatusse valitud Mari Anne üks tööülesannetest ongi kooskõlastada uute esindajate tööd ühtlaselt ja tasakaalustatult. Üldisemalt öeldes vastutab ta üliõpilaskogude

Jaanuari algusest jõustuv uus struktuur Tartu ülikoolis toob kaasa muutusi ka üliõpilasesinduse töös. Näiteks kasvab tudengiesindajate hulk enam kui sajani.

toimimise eest.

Eelmine juhatuse liige, kelle asemel Mari Anne nüüd esinduse juhatusse kuulub, tegeles tudengitele suunatud sündmuste korraldamisega. Sellest õppeaastast on kõik tudengiüritustega seonduv esinduse asemel üliõpilaskonna sihtasutuse (TÜÜSA – toim.) rida, kes tegeleb muuhulgas ka ülikooli meenete müümise ja OLE ROHKEM liikumisega.

SIHTASUTUSE JA ESINDUSE ERI ROLLID

TÜÜE esimehe Martin Noorkõivu sõnul on Eestis toimuvaga võrreldes TÜÜE nagu valitsus ja TÜÜSA nagu ettevõtluse arendamise sihtasutus (EAS – toim.).

TUDENGIESINDAJATE SÕNAL ON TULEVIKUS ENAM KAALU JA ÜLIÕPILASTE HUVIDE EEST SEISTAKSE KÕIGIL OTSUSTUSTASANDITEL.

«Meie räägime kaasa Tartu ülikooli juhtimisotsuste tegemises ja hariduspoliitikas, sihtasutuse tegevus on aga suunatud kõigi Tartu linna üliõpilaste arendamisele,» seletab Martin.

See muutus võimaldab üliõpilaskonna mõlemal osal oma tööd varasemast veelgi paremini teha.

Sihtasutus pakub õpingutevälise aja veetmiseks ja korraldustööks püsivamaid kontakte ning tuge, valitud tudengiesindajad saavad aga keskenduda üliõpilaste esindamisele ülikooli otsustuskogudes.

«Sisuliselt tähendab ülikooli ja esinduse uus muutunud süsteem seda, et tudengiesindajatel on varasemast suurem vastutus. Kõik esindajad kuuluvad mõnda esinduskogusse ja peavad üliõpilaste nimel sõna võtma. Tuleb mees pidada, et ka vaikimine on seisukohavõtt,» ütleb Martin.

Peale selle suureneb ka esindajatevaheline koostöö. Kui varem võeti üliõpilaskonna nimel otsuseid vastu TÜÜE üldkoosolekul, siis edaspidi kooskõlastatakse ametlikud seisukohad kõigi esindajatega. Seega on tudengiesindajate sõnal tulevikus enam kaalu ja üliõpilaste üldiste huvide eest seistakse kõigil otsustustasanditel.

Liina Hirv, üliõpilaskonna aseesimees hariduse vallas, toob välja, et see viib esindajad oma valijatele senisest palju lähemale. Kuna juba igas instituudi otsustuskogus on viis üliõpilast, annab see võimaluse oma struktuuriüksuse tudengitega vahetumalt ja põhjalikumalt suhelda.

TÜ ÜLIÕPILASESINDUSE JUHATUSES ON KOLM LIIGET: LIINA HIRV, MARI ANNE LEŠKINA JA MARTIN NOORKÕIV.

«Ma usun, et see annab meie tegevusele kvaliteeti juurde. Paratamatu on see, et kuigi ka praegusest esindusest käivad läbi kõikvõimalikud õppega seotud küsimused, ei ole tervet teaduskonda esindaval inimesel pädevust kõike teada. Uue süsteemi puhul on inimesed, kes sõna võtavad, ise vastava instituudi eluga tuttavad ja teavad täpselt, millest nad räägivad,» kinnitab Liina.

TUDENGID KUI OLULISED OTSUSTAJAD

TÜÜE püüdlus on, et ka instituudi kogudes olevad tudengid mõtleksid rohkem kogu ülikooli hüvangu peale. Kuigi enamasti ülikooli ja instituutide huvid kattuvad, on siiski olukordi, kus esikohale seatakse enda struktuuriüksuse huvid. Esinduse juhatus

loodab, et tudengiesindajad aitavad otsustuskogudes sellistel juhtudel kogu ülikooli ja õppekvaliteedi eesmäärke silmas pidada.

Nii tahavad nad näidata, et üliõpilased ei ole lihtsalt otsustuskogude juures esindatud, vaid osalevad nende aktiivsete liikmetena terve ülikooli juhtimises ja paremaks keskkonnaks muutmises.

«Me ei ürita ülikooli struktuurimuutusega lihtsalt kaasa minna, vaid tahame seda üliõpilaste esindamise arendamisel ära kasutada, et ära teha vajalikud sammud, mida me senises struktuuris astuda ei saanud,» rõhutab Martin.

TÜÜE on asunud üliõpilasi innustama, et ka n-ö tavatudengid võtaksid senisest enam sõna. Nii on nad oma Facebooki lehe abil aidanud korraldada üliõpilaste

veebiintervjuusid nii TÜ rektori Volli Kalmu kui ka haridus- ja teadusministri Jürgen Ligiga.

Katsetatakse ka muid viise, et tudengitele selgitada, mis ülikooli juhtimises toimub ja millega üliõpilasesindus täpsemalt tegeleb. Peale veebiintervjuudel korraldavad nad ülikoolielu teemadel arutelusid ja teevad igal kuul oma tegevusest ka lõbusa n-ö aruandevideo.

Samuti tahavad nad senisest enam kaasata huvigruppe, kes on siiani ülikooli juhtimisest mingil põhjusel kõrvale jäänud – näiteks doktorandid ja välistudengid. Senisest kordades suurema üliõpilasesindajate hulga ühtsemaks koostööks on mõttes luua ka suhtlusvõrgustik, mille abil saab omavahel kiiresti ja tulemuslikult suhelda. UT

Tudeng ei ole ühiskonnas oluline?

REELIKA ALUNURM

majandusteaduskonna
tudengiesindaja

Mõne nädala eest sattus meie organisatsioon kummalisse olukorda. Käimas oli pikaajaline ja mahukas projekt, mille käigus pidime muuhulgas tellima erinevat tehnikat.

Võtsimegi ühendust ühe ettevõttega, mis vahendas sobivat tehnikat ja tegime hinnapäringu endale vajalike vahendite tarvis. Seepeale vastas aga ettevõtte esindaja – kes oli muide ka juhatuse liige –, et nad ei ole nõus meile hinnapakkumist tegema. Sest oleme tudengid ja meil ei ole nagunii raha, et seda tehnikat osta.

Ärilises plaanis ma muidugi mõistan, mis olid selle vastuse kaalutlused. Üliõpilased on tõesti piiratud rahaliste vahenditega sihtgrupp ja tehnika on vaieldamatult kallis. Küllap on neil ka varasemaid ebameeldivaid kogemusi olnud või ehk saadavad tudengid neile hinnapäringuid niisama, näiteks kodutööde tarvis. Kuid sellegipoolest, mis põhjusel saab vastus ometi olla nii rabav?

KES ON TÖSISELT VÕETAV TUDENG?

Mulle endale tundub, et põhjus on üsna lihtne: me ei ole jätnud endast piisavalt tõsiseltvõetavat muljet. Tudengi stereotüüp on tihti seotud kõvade pidude, kampsunivenitamise ja muidu Pirogovi pargi murul istumisega. Kindlasti ei ole need põhjenda-

FOTO: KARL-ERIK PIIRMEES

matud kinnisarusaamad – aga mitte ka päris tõesed.

4. novembril kogunesid enam kui kolmekümne üliõpilasorganisatsiooni juhid Tartu tudengiorganisatsioonide aastakohtumisele koos Indrek Tarandiga arutlema, kuidas tudengite hää ühiskonnas kuuldamaks muuta. Alles hiljuti ei teadnud ilmselt paljud, et nii palju organisatsioon Tartus üldse tegutsebki – ja tegelikult on neid veel.

Nende ühenduste juhid on noored, kes üheskoos mõjutavad tuhandete üliõpilaste kooliväliseid tegevusi. Nad edendavad oma erialasid, korraldavad arendavaid üritusi ja võimaldavad oma liikmetele märgatavalt suuremat sotsiaal-

set kapitali, kui niisama ülikoolis õppides võiks omandada.

Aga vaatamata sellele, et nad panevad iga päev tunde oma elust selle alla, et midagi paremaks muuta, kohtleb ühiskond neid nagu siiberdajaid, kelle tegevus ei loe päriselt midagi. Ja põhjusega – me ise ei ole end piisavalt nähtavaks ja kuuldavaks teinud.

MIDA ME ÜHISKONNA JAKS ÄRA TEEME?

Hea uudis on see, et saame oma olukorda ise parandada. Me ei ole ühiskonnas nõrgem osapool, kes vajaks eesseismist ja esindamist. Just tudengiorganisatsioonid on need, kes oma teadmiste ja oskustega saavad olla eestvedajad, et

üliõpilaste häält arvestataks erialades, riiklikul tasandil, meedias – või ka lihtsalt omaenda ülikoolis või tudengkonnas.

See ei ole kerge ülesanne – tegus tudeng kõlab tihti natuke võõristavalt, justnagu oleks see väike hulk üleliia innukaid üliõpilasi, kes tegelevad ülemäära utoopiliste ettevõtmistega. Päriselt on need lihtsalt inimesed, kes teevad natuke rohkem. On rohkem.

Organisatsioonid jätkavad omavahel kohtumist ümarlaudade vormis: et tudengihää saaks valjemaks ja et tudeng oleks ühiskonnas päriselt oluline – mitte ainult tulevase tööjõu ja maksumaksjana. UT

TUDENG KÜSIB

Mida tähendavad ülikoolide rahvusvahelised tabelid üliõpilaste jaoks?

LAURI RANDVEER

rahvusvahelise koostöö
peaspetsialist

Kuigi USA ülikoolide paremusjärjestusi on ajaleht *US News & World Report* avaldanud juba 30 aastat, algab üleilmsete edetabelite ajalugu 2003. aastast, mil esimest korda ilmus Shanghai Jiao Tongi ülikooli koostatud *Academic Ranking of World Universities* (ARWU). Sestsaadik on erinevaid paremustabeleid pidevalt juurde siginenud. Rahvusvahelistest edetabelitest kaks kõige mainekamat on ehk Briti ajakirja *Times Higher Education* (THE) koostatav maailma ülikoolide pingerida ning rahvusvahelise konsultatsioonifirma Quacquarelli Symonds edetabel *QS World University Ranking*.

Edetabelite koostajate väitel on nende eesmärk pakkuda avalikusele ülikoolide kohta võrdlevat infot, mis oleks muuhulgas abiks tänapäeva järjest liikuvatele üliõpilastele (ja nende vanematele) õpisihtkoha valikul. Seetõttu on ülikooli edetabelikoht üleilmisel kõrgharidusturul üks olulisi nn müügiargumente. Uuringud ongi näidanud, et paljud üliõpilased teevad oma valikuid edetabeli koha põhjal. Näiteks USA-s on leitud, et 1%-line tõus edetabelis võib kasvatada üliõpilaskandidaatide sisseastumisavalduste arvu 0,9% võrra. Samuti jagatakse mitmetes riikides väljaminevatele üliõpilastele riiklikke stipendiume vaid mõnes edetabelis esimese

200 või 300 hulka kuuluvatesse ülikoolidesse õppima siirdumiseks.

Samas tuleb arvestada, et enamik tuntud edetabeleid võtab ülikoolide pingeritta seadmisel aluseks nende teadustugevuse, sest teadustöö kohta on lihtsam võrreldavaid andmeid koguda. Õppetöö kvaliteeti adekvaatselt kajastavat objektiivset näitajat pole osanud veel keegi välja pakkuda. Mõned edetabelid kasutavad kaudseid ja väga üldisi mõõdikuid. Näiteks THE ja QS-i edetabelite koostajad kasutavad ühe indikaatorina õppejõudude-üliõpilaste suhtarvu, arvestusega, et mida vähem tuleb üliõpilasi ühe õppejõu kohta, seda enam õppejõu tähelepanu on neil võimalik saada. THE edetabelis on selle näitaja osakaal 4,5% lõpphindest, QS-i il lausa 20%.

Teatud määral seostuvad õppekvaliteediga veel ka järgmised THE kasutatavad näitajad: kaitstud doktorikraadide arv ühe akadeemilise töötaja kohta (6%), doktori- ja bakalaureusekraadide suhtarv (2,25%).

Seega mõõdavad need mõned edetabelites kasutatavad õpet puudutavad näitajad eelkõige sisendväärtusi nagu üliõpilaste/õppejõudude suhtarv ja välisüliõpilaste arv, õppeprotsessile ning väljundile pööratakse tunduvalt vähem tähelepanu. QS küll kogub ülikoolidelt andmeid ka lõpetanute tööhõive kohta, aga edetabeli koostamisel vähemalt esialgu veel neid ei kasuta. ●

Rakenduslik antropoloogia aitab probleeme paremini mõista

ETTEVÕTLUS

Etnoloogid Helleka Koppel, Merilin Piipuu ja Keiu Telve teostasid eelmise aasta suvel kaua peas veeretatud mõtte: näidata, et humanitaarvaldkonna erialadel on tegelik rakenduslik suund olemas. Otsustati luua rakendusliku antropoloogia keskus.

MERILYN SÄDE
merilyn.sade@ut.ee

Kei u täpsustab, et igal kevadel, kui noortel on aeg teha otsuseid, kuhu edasi õppima minna, hakkavad meedias ilmuma artiklid, kuidas humanitaarvaldkonna erialade lõpetajad on töötud. «Räägitakse, et selle haridusega ei ole midagi peale hakata,» lisas ta.

Helleka ja Keiu on ka teiste kaastudengitega üsna pikalt arutanud, et humanitaarerialadel on rakenduslik suund olemas, kuid millegipärast ei propageerita seda ühiskonnas. «Mõtlesime, et see asi tuleb ise ära teha ja näidata, et humanitaariast saadud teadmi-

ne on ka väljaspool akadeemiat kasulik,» lausus Keiu.

Nii loodigi rakendusliku antropoloogia keskus (RAK), mis teeb kvalitatiivseid uuringuid kõigile, kes soovivad eri meetodite abil mõne probleemi või olukorra tuumani jõuda. «Oleme väga laiale avalikkusele suunatud ja erinevate eelkõige meetodi poolest. Enamasti tehakse kvantitatiivseid uuringuid, näiteks et sada inimest arvas midagi. Tahame oma uuringutega näidata, et peale numbrite on tarvis kvalitatiivset teadmist,» selgitas Keiu. Keskuse soov on panna uuritavad teemad kõnelema ja näidata seda, mida inimesed tegelikult arvavad või soovivad.

Kuna RAK on valmis tegutse-

ma väga erinevate teemadega, ei ole nad oma sihtrühma määratlenud. «Kuna me ei lähene valdkonnapõhisest teadmisest, vaid meetoditest, siis võivad meie poole tegelikult kõik pöörduda,» selgitas Keiu.

Aina enam räägitakse kliendi-põhisusest ning sellest, kui oluline on oma kliente tunda ja koostööd teha. Seetõttu usuvad etnoloogid, et uuringud võivad aidata nii eri ettevõtteid, riigiasutusi kui ka MTÜ-sid. «Seesugune projektide erinevus pakub meilegi põnevust ja võimalust eri teemadesse süveneda, mis on uuringutesse kaasatavatele

tudengitele samuti hea šanss valdkondadega tutvumiseks,» arvas Helleka.

UUED KOGEMUSED JA MEETODID

RAK teeb tihedat koostööd ka TÜ etnoloogia osakonna ja ettevõtluse õppetooliga. «Kaasame tudengeid oma tegevusse, et nemadki saaksid tegeliku uuringu teostamise kogemuse,» lisas Helleka. Keiu arvates on oluline, et tudengid saaksid õppetöö käigus harjutada ja pakkuda omalt poolt välja töötatud meetodeid. «Usume, et RAK-i uuringutes kaasa liües saavad üliõpilased arendada

teatud tüüpi oskusi, mida võib-olla ülikoolist kohe kaasa ei saa. Pakume teistsugust kogemust ja tulevikuväljavaateid.»

RAK-i tehtavad uuringud toetuvad eelkõige intervjuudele, kuid korraldatakse ka vaatlusi ning kasutatakse meetodeid, kus uuritav saab näiteks ise midagi joonistada või mõistekaardina mõtted kirja panna. Peale uuringute tegeletakse ka meetodite arendamisega ja püütakse uurimisse kaasata tehnoloogilisi vahendeid.

Näiteks tekkis Eesti ajaloomuuseumile uuringut tehes mõte kasutada GPS jälgimist ja vaadata, kuidas muuseumi väljapanek

tegelikult töötab. GPS-iga taheti vaadata, kas inimesed liiguvad mööda neid radu, nagu muuseum näituse külastamiseks ise ette on näinud või mitte. Tehnilistel põhjustel jäi aga see meetod kasutamata – muuseumi seinad olid selleks liiga paksud.

Keskuse eestvedajad tunnistavad, et kvalitatiivsete uuringute tegemine võtab kindlasti kauem aega, uurijad teevad kauem tööd ja materjaligi analüüsitakse pike-malt, kuid nii saadakse laiem ja teaberikkam tulemus, sest ainult numbrid ei pruugi igas olukorras kogu probleemi või olukorra olemust näidata.

HELLEKA KOPPEL (VASAKUL) JA KEIU TELVE USUVAD, ET KVALITATIIVSED UURIMISMEETODID AITAVAD PROBLEEME VÕI OLUKORDI PAREMINI MÕISTA.

FOTO: ANDRES TENNIS

» Helleka ja Keiu loodavad, et lähitulevikus liituvad nende meeskonnaga ka inimgeograafid, sotsioloogid, psühholoogid ja teised. «Tegelikult on see valdkond hästi lai ja mujal maailmas tehakse rakendusliku antropoloogia keskustes samuti erialade vahel palju koostööd,» rääkis Keiu.

Hiljuti tegi RAK uuringu Väitluskoolitusele, kus sooviti teada, mida nende kliendid ja võimalikud kliendid koolitusest arvavad ja sellelt ootavad. Enne seda tehti uuring Eesti ajaloomuuseumile, mis oli seotud uue püsinäituse ehitamisega. Muuseum soovis teada, mida külastajad arvavad sellest, kuidas võiks ajalugu vaatamiseks välja panna ja mida täpsemalt muuseumilt oodatakse.

Keiu sõnul andsid nad soovitusi eri valdkondade asjatundjatele, alustades valgustusest ja helist ning lõpetades ajaloolastega. Külastajatelt saadi nõuandeid ka näituse loogilisuse ja tehnoloogia kohta. «Kuna näituse saalis on palju puutetundlikke ekraane, siis uurisime, kui palju inimesed neid kasutavad ja miks ning kes

kaasa,» lausus ta.

Aktiivsemat kaasamõtlemit nägid Helleka ja Keiu ka Tartu linnamuuseumi projektis, mis uurib Ülejõele jäävat kogukonda ja piirkonda. Ühelt poolt uuritakse selle piirkonna ajalugu, aga teiselt poolt ka praegust olukorda. Tehakse eluloopõhiseid intervjuusid ja kaardistatakse inimeste mälestusi. Sõna saavad nii lapsed, noored kui ka täiskasvanud.

Ülejõe projektist selgus, et sealsed inimesed sooviksid rohkem ühistegevusi ja kokkusaamise kohti.

KODANIKUÜHISKONNA ARENG ON OLULINE

Nii korraldatigi linnamuuseumi algatusel augustis üritus «Päev Üle Jõe», mida aitas aktiivselt korraldada ka RAK. Roosi, Kivi ja Jaama tänaval avati kohvikud, korraldati töötube ja ringkäike ning kogu päeva kestis kontsert. «Sellist üritust oodati ja sooviti ning tagasiside oli väga hea,» lisas Keiu.

Järgmiseks aastaks on sama projekti raames keskuselt tellitud juba 50 intervjuud ja RAK soovib

väga palju seltsi loomise mõttest. Oleme selle idee andnud edasi Tartu linnamuuseumile ja märtsis on plaan inimesed kokku kutsuda ning korraldada Ülejõe seltsi arutamise koosolek,» rääkis Keiu.

ETNOLOOGID KUI VAHENDAJAD

Helleka sõnul on see hea näide, kuidas uuringutest võib välja kasvada selts, sest muuseum ei oleks võib-olla osanud varem midagi seesugust algatada. «Sellest on palju räägitud, kuidas etnoloogid ja antropoloogid saavad olla vahendajad eri rühmade vahel,» lisas Keiu.

Keskuse eestvedajad näevad endalgi seesugust rolli, sest mõnikord ei oska ühiste motiivatsioonide ja huvidega rühmad omavahel rääkida või puudub nende vahel suhtlus. «Ühele koolile tehtud uuringust tuli välja, et õpilane ei saa minna direktori juurde ja öelda, et mingid asjad on halvasti. Aga kui meie küsime, siis nad saavad meile oma arvamuse öelda ja me saame selle anonüümselt edasi anda,» selgitas Helleka.

Noored näevad ka tänapäeva ühiskonnas (näiteks pagulasteema puhul), et nende keskest võiks abi olla. «Minu arust ei ole tehtud ühtegi sügavamat uuringut, missugused inimeste hirmud täpsemalt on, mis nende taga seisab, missuguseid lahendusi inimesed ise näevad või mida üldse riigilt selles olukorras oodatakse jne,» arvas Keiu. Helleka lisas, et siinkohal on kindlasti oluline teadmistepõhiselt läheneda ja osata uuringust tulevat teavet analüüsida – seda keskus uuringute soovijatele pakubki. **UT**

FOTO: 2X ANDRES TENNIS

Olulistele õhulõhede geenidele anti uued tähendused

TEADUS

Tartu ülikooli taimesignaalide uurimiserühm on ligi kümme aastat töötanud selle kallal, et saada teada, kuidas täpsemalt taimede õhulõhed toimivad ja missugused geenid mängivad selles protsessis olulist rolli. Kolme varem teadaoleva geeni kohta teavad teadlased nüüd rohkem kui enne.

MERILYN SÄDE
merilyn.sade@ut.ee

Kuid nagu ütleb taimebioloogia nooremteadur ja taimegeneetika doktorant Hanna Hõrak, siis teadus on

nagu võitlus lohega: kui üks pea on maha raiutud, siis kasvab kohe kolm asemele. «Igast küsimusest, mille kohta saad vastuse, hargneb omakorda jälle palju uusi küsimusi. Üheseid vastuseid tihti polegi, aga küsimusi tekib see-eest alati juurde,» ütles Hõrak.

Doktorandi sõnul ei ole taimed üldse nii igavad, kui inimesed arvata võivad, ja nad käituvad väga huvitavalt ning suhtlevad ümbritseva keskkonnaga. «Taimed on olulised organismid, milles toimub fotosüntees. Süsihappegaasist ja veest

»

INIMESTELE MEELDIB ISIKLIK LÄHENEMINE JA KONTAKT ROHKEM. INTERVJUUSID TEHES ANALÜÜSIVAD INIMESED ENAM JA MÕTLEVAD ÜKSIKASJALIKUMALT KAASA.

neid üldse kasutavad,» ütles Keiu ja lisas, et sellest lähtuvalt saab muuseum vaadata, kuhu ja kui kõrgele ekraane üldse paigutada.

Helleka arvates meeldibki inimestele isiklik lähenemine ja kontakt rohkem kui näiteks lihtsalt küsitluse täitmine. «Intervjuusid tehakse analüüsivad inimesed enam ja mõtlevad üksikasjalikumalt

sellesse kaasata nii etnoloogia kui ka teiste erialade tudengeid.

Keskuse jaoks on oluline kodanikuühiskonna areng. Keiu arvates ongi kõige parem näide Ülejõe projekt, mille kaudu uuritakse üht kogukonda ja antakse ka inimestele tagasisidet, et neist ollakse huvitatud. «Uuringu jooksul on inimesed rääkinud

» tehakse suhkruid ja selleks, et süsihappegaas saaks taime sisse, on tarvis seda kuidagi õhust võtta.» Selleks ongi taimede lehtedel ja varte pinnal väikesed avasused ehk õhulõhed, mille kaudu liigub süsihappegaas taime ning sealt omakorda liiguvad välja veeaur ja fotosünteesi käigus tekkinud hapnik.

Õhulõhed koosnevad kahest rakust. Kaks rakku saavad omavahel olla kas hästi lähestikku, nii et nende vahelt midagi läbi ei mahu, või on nad teineteisest kaugemal ja tekib avaus, mille kaudu liiguvadki molekulid taime sisse ning sealt välja. «See on väga oluline, sest see on taime peamine veetasakaalu kontrollpunkt, kust saab määrata, kui palju veeauru läheb taimest parajasti välja ja kui palju pääseb süsihappegaasi sisse.»

BAKTERID RÜNDAVAD ÕHULÕHEDE KAUDU

Õhulõhedel on ka oluline kaitsefunktsioon. Kui õhus on näiteks mingisugused saasteained või on osooni sisaldus kõrge, sulgeb taim õhulõhed. Mitmed seemned ja bakteridki sisenevad taime õhelõhede kaudu. «Need on põhimõtteliselt augud lehe pinnal, kust saab mugavalt sisse minna. Taimed on võimelised reageerima ja kui saadakse aru, et bakter või seen tuleb õhulõhede kaudu sisse, siis pannakse need kinni.»

Õhulõhede peamine ülesanne on aga siiski süsihappegaasi ja vee tasakaalu reguleerimine. Näiteks soojema kliimaga piirkondades, kus taimi ohustab veepuudus, on taime jaoks tähtis vett kokku hoida. Õhulõhesid sulgedes saabki seda teha. Kui need on kinni, pääseb vett taimest välja väga

ISEEHITATUD SEADELDIS VÕIMALDAB HARILIKKU MÜÜRLOOKA KASVATADA VÄLISKESKKONNAST HERMEETILISELT ERALDATUNA. KAMBRITESSE LASTAKSE NÄITEKS OSOONI VÕI SUURENDATAKSE SÜSIHAPPEGAASI SISALDUST NING VAADATAKSE, KUIDAS TAIME ÕHULÕHED KÄITUVAD.

vähe. «Taim ei närtsi nii kiiresti, sest ta saab märguande, et mullas on vähe niiskust. Kui õhulõhed oleksid kogu aeg lahti, närtstiks taim palju kiiremini ja sureks rutem.»

Küsimusele, mis juhtub näiteks siis, kui kodus mõnda taime õigel ajal ei kasta, vastas Hõrak, et siis saab taim mullast signaali, et muld on liiga kuiv. «Kui märguanne jõuab õhulõhedeni, pannakse need kinni. See tähendab muidugi ka seda, et siis ei liigu taimest enam vett välja ja seda hoitakse nii palju kinni kui võimalik.» Kui õhulõhed on kinni, ei toimu omakorda ka fotosünteesi. «Sellises olukorras surutakse taime elutegevus alla, ta ei kasva ning katsub lihtsalt vastu pidada, kuni n-ö põua periood läbi saab.» Kui inimesel tuleb õigel ajal meelde taime kasta, siis on taim võimeline taastuma.

Doktorandi sõnul uuritakse õhulõhesid eelkõige seetõttu, et tulevikus oleks võimalik aretamise või geneetilise muundamise teel

saada taimi, kes saaksid väga soojades ja kuivades kliimatingimustes või üleujutuste piirkondades hästi hakkama.

Taimede praegust veekasutust on võimalik muuta tõhusamaks ja säästlikumaks. Taimesignaalide uurimiserühmas on Ebe Merilo teinud katseid, kus taimedele on antud korraga vastandlikud signaalid. Üks märguanne kutsus esile õhulõhede sulgumise ja teine nende avanemise. «Selgub, et mõned taimed ei tee sellises olukorras üldse mõistlikke valikuid. Signaalirajad ei ole soodsamad ja alati ei tehta pealtnäha parimat valikut. Üks märguanne lihtsalt valitseb teise üle,» selgitas Hõrak.

ISETEHTUD JA ERILINE SEADELDIS

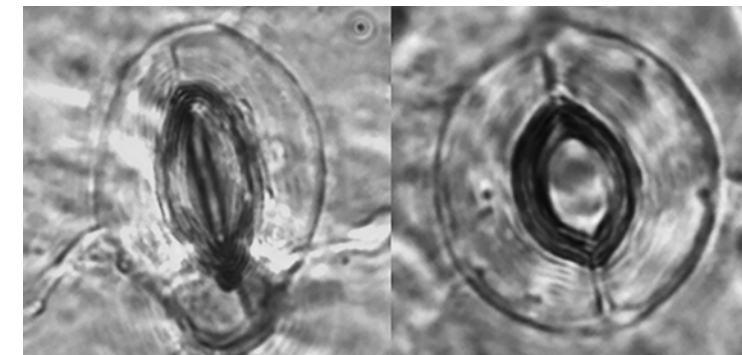
Uurimiserühm kasutab õhulõhede uurimiseks TÜ tehnoloogiainstituudi vanemteaduri Bakhtier Rasulovi ehitatud seadeldist, mis annab Hõraku sõnul nende laborile ka maailmas konkurentsieelise. «Sellist teist ei ole olemas

ÕHULÕHEDE UURIMISEKS KASUTATAKSE ISEEHITATUD SEADELDIST, MIS ANNAB LABORILE MAAILMAS KONKURENTSIEELISE.

robustse meetodiga. «Peale selle tekib alati küsimus, et kui taimele on tekitatud selline stress, siis kui tõepärased need tulemused üldse on.»

Isetehtud seadeldis võimaldab aga panna terve taime ühte kambrit, kus taime maapealne osa on väliskeskkonnast hermeetiliselt

VASAKUL SULETUD, PAREMAL AVATUD HARILIKU MÜÜRLOOKA ÕHULÕHE.

eraldatud. Seejärel mõõdetakse eri ainete sisaldust nii kambrites sisenevas kui ka väljuvas õhuvoolus. «Sellest erinevusest, kui palju süsihappegaasi sisaldus väheneb ja kui palju veeauru oma suureneb, saamegi välja arvutada, kui lahti on taime õhulõhed.»

Laboris kasutatakse eelkõige harilikku müürlooka (*Arabidopsis thaliana*). «Kasutame harilikku müürlooka just seepärast, et see kasvab väga kiiresti. On oluline, et saaksime uurida eri põlvkondi ja harilikku müürlooka puhul saame ühest seemnest järgmise seemneni heal juhul kahe kuu-ga.»

Hõrak on nüüdseks õhulõhede uurimisega tegelenud kuus aastat. Kolme erineva projekti raames uuritigi kolme eri geeni ja saadi

õhulõhe sulgrakkude liikumist korraldavast märguanderajust.

Teadlased saavad nüüd oluliselt paremini aru, kuidas teave taimes ühelt valgult teisele liigub ja kuidas täpsemalt tegutseb taim näiteks siis, kui süsihappegaasi sisaldus õhus suureneb. «Suutsime geenid teiste geenidega kokku viia ja näha kuidas vastavad valgud käituvad ning anda sellele tähendus. Nii saime näidata hoopis teistsuguse ja uue rolli olemas-olu.» Näiteks GHR1 valguga puhul arvati varem, et see on oluline õhulõhede reageerimisel teistele teguritele, kuid ei teatud, et sel on seos ka süsihappegaasiga.

«Nüüd on meil rohkem teavet, kuidas need valgud, millest me nii palju ei teadnud, ja need, mida varem tundsim, omavahel suhtlevad ja kas üldse suhtlevad.» Tekkinud on aga järgmised küsimused. Näiteks, missugune on uuritavate valkude roll õhulõhede avanemisel? Mis juhtub, kui viia uuritavad valgud kokku tuntud õhulõhede avanemisel osalevate valkudega, kas nad suhtlevad või ei? «Oluline väärtus on see, et saame nüüd palju paremini aru, mis juhtub taime õhulõhedes, kui süsihappegaasi märguanne tuleb ja ütleb: «Pane õhulõhed kinni!»» UT

MARI KALKUN: oma juuri tasub tunda, selles peitub tugevus

VILISTLANE

Viljandi kultuuriakadeemia vilistlane ja pärimusmuusik Mari Kalkun avaldas hiljuti koos artistide Ramo Tederi ja Tuulikki Bartosikiga võrukeelse plaadi «Upa-upa ubinakõnõ», mis kõnetab palavalt nii lapsi kui ka nende vanemaid.

MERILYN SÄDE

merilyn.sade@ut.ee

Mari sõnul on plaadile tulnud väga palju tagasisidet nii meediast kui ka esitlusteril kuulajatelt. «Kõige ausam ja positiivsem tagasiside on tulnud lastelt, kuna see ongi osaliselt lastele mõeldud plaat.» Plaadi idee oligi kirjutada mitte ainult lastelaule, vaid sellist muusikat, mis artistidele endile meeldib. «Selle plaadi muusika on võib-olla natuke humoorikam ja mängulisem kui see, mida ma tavaliselt teen.»

Kontserdid on naise sõnul olnud väga erinevad, näiteks Moostes olid pool kuulajaskon-

nast lapsed. «Võrus oli jällegi nii, et kuna võrokeste seas oli plaat juba ringi liikunud, siis seal oli ka palju lapsi ja neist suur osa laulis kontserti algusest lõpuni kaasa,» ütleb ta naerdes. Plaadil oleva muusika erilisus peitub nii selles, et see on mõeldud kõigile, aga ka selles, et lugusid luues on kasutatud väga palju eri muusikariistu ja ka ootamatuid esemeid nagu kilekott või mullikile.

«Ramo oli salvestaja ja helirežissöör, tema käekiri on hästi omanäoline ja kõik need lood on tema kodustuudios salvestatud. Seal on palju iseeneslikke, naljakaid ja juhuslikke helisid peale jäänud, mida võib-olla tavaliselt lindistustele ei jäeta,» räägib Mari. Ta toob näiteks, et

plaadil on peale muusikahelide ka aevastused ja helide loomiseks on kasutatud videoteipi, tööriistakasti ja kõike muud käepärast, mis stuudioseansil kätte sattus.

Ka bändiga Mari Kalkun ja Runorun proovitakse äärmuslikumaid variante. Ühes nende loos, «Läki kodo», mis on

Võrumaa pulmalaul, on samuti kasutatud veidi teistsugust lähenemist. «Esialgu oli laulu keskel trummisoolo, aga asendasime selle nii, et kõik bändiliikmed mängivad mänguasju. Laenasin oma lapselt kastitäie lelusid, mis piiksusid, ning eri kellukesi, vilesid ja torukesi. Kokku sai selline

lõbus lugu, mis kõlab kontsertidel alati erinevalt,» jutustab Mari naerdes. Ta lisab, et pulmades peab alati nalja saama ja nõnda ka pulmalaulus.

Pärimusmuusiku arvates on võru keeles rohkem n-ö künkaid. ««Upa-upa ubinakõnõ» plaadi puhul tuleb hästi välja ka see,

et võru keeles on mõned asjad lihtsalt kuidagi otse ja huumoriga öeldud. Näiteks reklaam on pähemäärimine ja mõned sõnad on lihtsalt väga naljakad, näiteks «pudsunudsija» ehk tolmuimeja.»

KEEL TEEB MUUSIKA ERILISEMAKS

Naise arvates on võru keelde sisse kodeeritud huumor, mis tuleb ka uue plaadi lauludes selgelt välja. «Muidugi ei saa paljud ka kõigest aru, millest laulame, aga eks sel keelel ongi müstiline ja tundmatu element, mis meenutab inimestele midagi vana.»

Muusiku sõnul on tema keelehuvi laienenud ka teiste läänemere keelte vastu ning Runorunil on näiteks lugusid ka vadja ja liivi keeles. «Kuigi paljud meiega lähemalt suguluses olevatest keeltest on välja surnud, annavad need siiski huvitavat lisamõõdet ja minu jaoks on ka lihtsalt huvitav näha, kuidas maailm vanasti toimis.» Mari jaoks on põnev muusika kaudu eri keeli tundma õppida, sest niisama ta näiteks vadjakeelset raamatut kätte ei võtaks.

Muusiku jaoks on oluline ka iga loo isiklikkus: kõigil paladel on oma taust ning ei ole võetud lihtsalt mõnda rahvalaulu ja hakatud seda laulma. Olulise tähendusega on ka plaadil olev laul «Tsuutelli-luutelli».

Mari hakkas lugusid otsima ja kirjutama ning küsis oma vanemate sugulaste käest, kas nad mäletavad mingeid laule

FOTO: RAIT PIHLAP

» oma lapsepõlvest. «Siis meenuski mu tädile üks viis ja sõnad, mida oli laulnud minu vanaema. See kõlas hästi rahvapärastelt ja arvasin alguses, et tegemist on rahvalauluga,» jutustas Mari. Siis algas uurimistöö ja telefonikõned teistele sugulastele ning selgus, et Mari vanaema kirjutas selle loo oma kaksikutest lapselaste sünniks.

MUUSIKAPISIK JA INSPIRATSIOON

Mari ütleb, et ta on viimasel ajal avastanud, et muusikat saab luua igal pool. «Kuna olen ema, siis on see aeg väga piiratud, mil muusikat kirjutada. Käisin eelmisel kuul Runoruniga Helsingis proove tegemas, mul olid diktofon ja märkmik kaasas. Kirjutasin laulusõnu reisi ajal näiteks bussis,» jutustab ta. Runoruniga sünnib oluline osa muusikast ka koos proove tehes ja improviseerides.

Mõnikord juhtub sedagi, et loomepuhang tabab ootamatutel hetkedel. «Viimasel ajal on juhtunud, et olen laule kirjutanud siis, kui kodus on kellegi sünnipäevapidu. Siis käib ümberringi

sikaalsed. «Võrumaal lauldakse ka muidu palju, aga üks vanaema oli selline, kes laulis põhimõtteliselt hommikust õhtuni, tõesti iga tegevuse juures.» Emapoolne vanaema ja ka vanavanaema olid Mari sõnul suured iseõppijad, esimene neist õppis ise klaverit mängima ja teine omandas omal käel dirigeerimisoskuse. Marigi õppis palju enne omal käel, kui läks muusikaakadeemiasse ja kultuuriakadeemiasse õppima.

«Mäletan, et kui olin umbes viieaastane, sain endale klaveri. Hakkasin kohe improviseerima ja lugusid salvestama, panin väike-seid lugusid nooti ja algusest peale on olnud selline tung muusikat teha. Muusiku vanemad suunasid Mari küll muusikat õppima, aga muusikuelukutses kaheldi palju. «Ega keegi ei taha, et tema lapsest saaks muusik, võib-olla mõni üksik, aga enamasti tahetakse, et õpitaks arstiks või juristik, sest need on palju püsivamad ja kindlamad ametid.»

Mari õppis Viljandi kultuuriakadeemias kultuurikorraldust, kuigi esialgu soovis ta sinna muusikat õppima minna. «Tol

võttis naine ka muusikaaineid, mis andsid talle pildi pärimusmuusikast ja oskuse seda väärtustada. «Mu silmad avanesid selles osas, et Võrumaa kant, kust ma pärit olen, on nii rikas. Siin on näiteks ristipuude komme ja eri rahvalaulutavad, mida ma polnud varem tähele pannud.»

Ristipuude tava tähendab seda, et kui keegi sureb, tehakse puu sisse rist. Mari sugulaste ja ka isa ristid on samuti Haki mändide sees. «See on seotud vana maa-ilmapildi, kommete ja uskumustega, et inimesel on hing ja hing saab naaseda sinna puu sisse ning ta ei tule sind koju kummitama.»

MUUSIKA JA ISEOLEMISE TASAKAAL

Mari sõnul on muusikuks olemise juures kõige keerulisem see, kuidas leida tasakaal pereelu ja muusikuelu vahel, seda nii ajaliselt kui ka psühholoogiliselt. «Mõnikord on nii, et tuled väikeselt tuurilt ja pead kohe kodusse ellu sukelduma, aga kohe ei suudagi ümber lülituda, sest oled ikka veel kontsertide-tundes.

Kuigi kahte elu on keeruline ühildada, õpitakse nii ka rohkem oma aega väärtustama. «Kui oled üksi ja vabakutseline, siis on muusikul mingis mõttes kogu maailma aeg ja seda võib-olla raisatakse. Tasakaalu otsimine õpetab keset leidma ja oma aega hästi kasutama.»

Noortel muusikutel soovitab Mari aga oma juuri tundma õppida, sest neis seisneb inimeste tugevus. «Inglisekeelset nimetut popmuusikat võib sarnasel kujul teha ükskõik millises maailmanurgas, aga et luua midagi ainulaadset, selleks peab vaatama sinna, kust sa ise tuled.» UT

Ei ole kerge elada paradiisis:

MÕTTEID GRUUSIA ELUST, SÕJAVAIMUST, KÜLALISLAHKUSEST JA VÄIKESTEST IMEDEST.

REISIKIRI

Minu vahetussemester möödus Ivane Javakhishvili nimelises Tbilisi riiklikus ülikoolis, kus õppisin tundma Gruusiat ja Kaukaasiat oma ilus ja inetuses.

LAURA JAMSJA

TÜ etnoloogia magistrant

Gruusia suurima ülikooli sammastega ehitatud peakorpusesse sisenedes oli kodune tunne, sest see meenutas paljusk Tartu ülikooli peahoonet. Nii nagu võib ülikooli ees näha kõrvuti pargitud Hummerit ja Žigulid, on olukord ka õppehoonetega: kaasaegselt sisustatud auditooriumid vahelduvad trellitatud uste ja mahakooruva värviga loengusaalidega. Siirad õppejõud korvasid aga puudujäägid, luues loengutes vahetu ja arutelu julgustava õhkkonna.

Ka semestrilõpp tuli Gruusias teisiti: paar õppejõudu kutsus aines osalenud üliõpilased endale külla, et lõpetada õppetöö pidulikult ja vestelda šašlõki, hatšapuri ja veini kõryal nii kursusel omandatust kui ka elust.

Kevadsemestri raskeimaks katsu- >>

MÄLETAN, ET KUI OLIN UMBES VIIEAASTANE, SAIN ENDALE KLAVERI JA HAKKASIN KOHE IMPROVISEERIMA NING LUGUSID SALVESTAMA.

tohtu sagimine, keegi käib uksest sisse-välja, mina istun siis harmooniumi taga, just on inspiratsioon peale tulnud ega saa teisiti, kui lihtsalt pean selle laulu ära tegema,» räägib Mari naerdes. Muusik ütleb, et kui laul tuleb, siis peab lihtsalt muud asjad selleks ajaks pooleli jätma.

Muusikapisik on Maril veres, sest tema vanaemad olid väga mu-

ajal ei olnud mul pärimusmuusika suund tugev, proovisin džässlaulu, ajasin võib-olla katsetel liiga oma rida ja mind ei võetud sinna vastu,» ütleb ta naerdes. Naise teine eelistus oli kultuurikorraldus, mida ta õppis akadeemias neli aastat. «Sain väga palju häid ja kasulikke teadmisi, mis on praegu väga vajalikuks osutunud.

Viljandi kultuuriakadeemias

GRUUSIA VÄIKE IME: LAURA JA TEMA SÕBRAD TUNDSID END BARNABISHVILI PEREKONNA LIIKMETE, MITTE HÄÄLETAJATENA.

» museks ei kujunenud Tbilisi üliõpilastel mitte eksamisessioon, vaid juunikuus linna tabanud üleujutus. Õppetöö katkestati nädalaks ja raamatukogu asemel koondus üliõpilaskond peahoone lähedal asuvasse loomaaeda üleujutuse tagajärgi kõrvaldama. Käisin korra ka ise pargis vabatahtlikuna abis, ent minu panus jäi väikeseks. Paar tundi pärast töö algust sain teate, et meist mõnesaja meetri kaugusel oli laohoonesse varjunud tiiger rünnanud ühte inimest.

PARADIISIS ELAMISE HIND

Hirm ja õud olid Tbilisi tänavatel pikaajalised külalised: majadest kardeti väljuda, sest kodutuks jäänud loomad otsisid varjualust elamute sisehoovides, ladudes ja mujal linnas. Hoolimata hirmutundest jätkus abistamine nii loomaaia maa-alal kui ka tänavatel. Noored-vanad kogusid annetusi üleujutuse ohvritele, lauldes linnatänavatel kurb-kaeblikke ja tuliseid gruusia rahvaviise.

Grusiinide argielu saadab aga ka teistsugune hirm ja selgusetus. Pidev võimuvõitlus Gruusia maa-alal pärast on jätnud kustutatud armid nii sealsele pinnasele kui ka inimestele. Minu Tbilisi kodutänaval istus vankumatult iga päev õhupalle müüv pensionieas Rosa, kellega vesteldes tuli alati jutuks tema kodukoht Lõuna-Osseetias ja kodu pealesunnitud mahajätmine 1992. aastal.

Sõjavaim kõnnib seal ka noorte kannul. 25-aastane noormees Irakli ütles mulle: «Igal põlvkonnal on siin oma sõda. Ka mina olen sõda juba näinud ja kardan, et see ei jää viimaseks.» Grusiinid kõnelesid tihti oma riigist lugu, milles peegeldub lisaks uhkusele ka Gruusia kõikide hädade põhjus. Nimelt, kui Jumal jagas erinevatele rahvastele maatükke, olid grusiinid hõivatud külaliste võõrustamisega. Jõudes viimastena Jumala juurde, oli järel vaid kõige parem maa-alal, mille kõige vägevam soovis enesele jätta. Kahetsustundega loovutas ta selle grusiinidele tingimisel, et nad

LOMISOBA FESTIVALI AJAL ON KOMBES VÕTTA ETTE PÄLVERÄNNAK LOMISA KLOOSTRISSE. PÜHENDUNUMAD VÕTAVAD RÄNNAKU ETTE PALJAJALU.

suhtuvad külalistesse alati lahkelt ja südamlikult. Olles rännanud Gruusia erinevates piirkondades, veendusin, et seda maad võib tõesti pidada oma vaheldusrikka ja lummava loodusega maapealseks paradiisiks.

Kohalikud täidavad tõsimeelse pühendumusega seda lubadust, ehk külalisel on seal tõesti erakordne staatus. Harjutasin külaliseks olemist lugematu arv kordi ja vilumuse parandamiseks sõin ära sadu hinkaale, maitseisin erinevaid veine, kuulasin seltskonnajuhtide ehk tamadade tooste armastusest, elust ja surmast ning laususin neid ka ise pisarsilmil.

Pärast esmakordset grusiinide külalislahkuse «üleeelamist», arvasin, et nii mu hing kui ka keha lõhkevad: hing tänutundest ja keha maitsevate roogade küllusest. Hääletades Gori linnast Uplistsikhesse, võtsid mind ja mu sõpru

peale kaks noormeest. Ootamatult sai reisi sihtpunktiks mitte iidne koopalinn, vaid külaskäik Giorgi vanaema juurde. Eakas proua võttis meid vastu nagu oma lapselapsi ja jagas meiega nii oma söögipoolist kui ka lugusid nooruspõlvest. Seesuguseid hetki nimetan Gruusia väikesteks imedeks.

Minu üllatuseks juhtus imesid

kohalik neiu, kes sõnagi lausumata haaras mul käevangust ja aitas mul püsti püsida. See argise hetke sõnatu žest oli oma lihtsuses nõnda mõjuv ja pani uskuma, et inimesed on siiski ilusad ja head.

ARGIPÄEVADE KARMUS JA VASTUOLUD

Hoolimata imedest ja tänutunde rohkusest ei saa Gruusiast kõne-

KUST LÄHEB PIIR TURISTI JA KÜLALISE VAHEL? KÜLALISELE ON VALLA KODUUKSED JA SÜDAMED, ENT TURIST ON KÕNDIV RAHAKOTT.

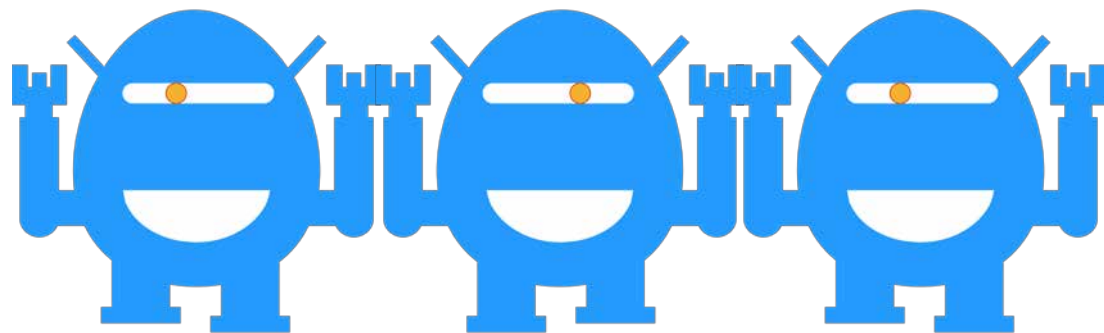
aga igal pool, isegi Tbilisi tänavatel vuravates räsitud marsrutkades. Ühel lämbel maikuu päeval pigistasin end ülerahvastatud bussi peale. Kinni ei olnud seal võtta kuskilt, mistõttu ootsusin vahikäigust edasi-tagasi nagu tuulelipp. Mu olukorda märkas aga

leda roosad prillid ees. Karjuvaid vastuolusid on sealses ühiskonnas liigagi palju. Kust läheb piir turisti ja külalise vahel? Külalisele on valla koduüksed ja südamed, ent turist mõjub eelkõige kõndiva rahakotina, kelle käest võib küsida mitmeid kordi kõrgemaid

tasusid kui kohalikult. Hääletades Tbilisist Khutaisi linna, võtsid meid peale esialgu viisakatena tundunud kohalikud noormehed. Üsna kiiresti sai selgeks, et promille oli neil kolme peale kokku väga palju ja konjakit armastasid võrdväärselt nii juht kui ka kaasreisijad. Soovi nende seltskonnast lahku- da võeti jämeda solvanguna ja meile heideti ette oskamatust käituda külalisena. Kõndides autost eemale, kaikus üle maantee pettunud mõire: «Sa oled minu turist! Sa ei tohi minna!»

Kuningas Tamari valitsemisaega 1184–1213. aastal peetakse osaks Gruusia ajaloo kuldajastust. Ehkki Tamar oli naine, kutsutakse teda austusavaldusena just kuningaks, mitte kuningannaks. Kuigi gruusia mehed peavad kohalikest naistest väga lugu, siis soolise võrdõigusslikkuse hiilgeaeg, nagu mitmed gruusia noored mulle naljatledes ütlesid, jäigi 12. sajandisse. Nägin palju kordi pealt, kuidas mees lõi linnatänaval või marsrutkas oma naist. Kõrvalseisjate ainus vastus oli lämmitav vaikus.

Vaatamata kõikidele vastuoludele ja ebaõiglusele, päästavad austuse ja armastuse, mida ma Gruusia vastu tunnen, kirjeldatud väikesed imed. Kõndisin kord Tbilisi turul, kus säravate kuldhammastega mees küsis mu päritolu kohta. Eesti oli tema jaoks justkui võlusõna. Ta ulatas mulle kingituseks jäätise ja kotitäie maasikaid ning lausus: «Nõukogude Liidus olime kõik sõbrad. Tahan, et sa teaksid, et oleme seda ka nüüd!» UT

ILLUSTRATSIOON: WIKIMEDIA COMMONS

Eetika ja tehisintellekt

Tehnoloogia ja eetilised valikud on alati käinud käsikäes. Alates ajast, kui leiutati esimene ratas, kuni tuumapommideni, on iga uue tehnoloogilise saavutuse juurde kuulunud küsimus, kuidas seda peaks kasutama.

FOTO: ERAKOGU

RAO PÄRNPUU
filosoofia magistrant

Samad küsimused on olulised ka siis, kui räägime tehisintellektiga seotud edasiminekutest. Elame praegu ajal, kus arvutite areng on üks suurimaid uuenduse eestvedajaid, seega tuleb iga suurema edasiminek juures mõelda selle peale, missugune mõju on sellel meie ühiskonnale ja kuidas saaks seda mõju suunata meile kasulikult viisil. Seetõttu on paslik vaadata nii lähemasse kui ka kaugemas tulevikku, et hinnata, kuidas tahaksime, et neid tehnoloogiaid kasutatakse.

Kitsas tehisintellekt (ehk tehisintellekt, mis on suunatud teatud probleemi lahendamisele) on järgnevatel aastakümnetel toomas uusi olulisi tehnoloogiaid. Uudistest saab lugeda selle kohta, kuidas peagi on oodata isesõitvate autode tulekut. Kui varasemalt on liiklusohutlike olukordade lahendamine jäänud eelkõige inimeste pärusmaaks, siis nimetatud tehnoloogia puhul tuleb sellised otsused teha juba arendamise käigus.

Kui isesõitev auto satub liikluses ohtlikku olukorda, kerkivad üles mitmed eetilised probleemid. Kas valikuid elu ja surma küsimustes peaks tegema lähtudes põhimõttest, et tegevused, mis tekitavad kõige vähem kahju, *summa summarum*, on parimad? See on üks viis, kuidas probleemile läheneda. Kuid mis saab siis, kui selle valikuga seatakse samas autos sõitja elu ohtu? Vastuargumendina võib väita, et autot ostes

on inimesel õigustatud ootus, et tema masin lähtub tema enda huvidest ja proovib teha kõike, et tema elu päästa.

Samuti kerkib siinkohal vastutuse küsimus. Kui peaks toimuma traagiline liiklusõnnetus, siis kes selle eest vastutab? Kas see peaks olema autos sõitja, kes sellisesse olukorda satub? Või peaks see olema hoopis ettevõtte, kes toote lõi, või veel täpsemalt arendaja, kes kirjutas autole algoritmid, mis sellises olukorras tegevusi määravad?

Kolmas variant on see, et vastutab riik, kes suure tõenäosusega kehtestab teatud nõudeid selle kohta, kui ohutu üks masin peab olema. Kõik need küsimused on olulised ja muutuvad käegakatsutavateks, kui isesõitvate autode hulk liikluses suureneb. Seetõttu on vaja leida üksmeel, kuidas sellistele probleemidele läheneda ja milliseid nõudeid kehtestada.

Vastutuseküsimus muutub

oluliseks ka iseseisvate relvasüsteemide kasutamisel. Praegu otsustab ühel või teisel hetkel inimene, kas ja kus relva kasutada. Kuidas aga peaksime lähenema olukorrale, kus täiesti sõltumatu droon saadetakse lahinguväljale ning vastavalt kogutud andmetele otsustab see ise, missuguseid sihtmärke rünnata ja kui suur risk süüütutele eraisikutele on õigustatud?

Väärtuste temaatikat saab vaadelda ka laiemalt kui konkreetset tehnoloogiad. Näiteks mida teha olukorras, kus suur osa inimkonnast võib kaotada oma praeguse töö robotitele? Kuidas kujundame ümber oma ühiskonna ja töökohtade ülesehituse, et võimalikult suurel hulgal inimestel oleks siiski võimalik tööd leida ja elamisväärsel elu elada?

Siiani mainitud probleemkohad ei ole põhimõtteliselt erinevad varasematest olukordadest. Töökohtade struktuuri muutus on toimunud ka industrialiseerimise ajal ja konkreetsete uute tehnoloogiate kasutuselevõtt ning mõju on pidev probleem. Seetõttu on tegemist eelkõige praktiliste probleemidega, mis nõuavad meilt teatud ühist arusaama tagajärjedest ja võimalustest ning otsuseid selle kohta, mida me igas olukorras parimaks valikuks peame.

Kaugemas tulevikus võime seista silmitsi olukorraga, kus väärtuste sidumine tehnoloogiaga omandab veelgi olulisema ja laiapõhjalisema tähenduse. Laia tehisintellekti (vähemalt inimtasemel tegutseda suutev intellekt, mis on võimeline lahendama palju erinevaid probleeme) tulekuga muutub oluliseks, et suudaksime sellistele süsteemidele kaasa anda

meile sobiva ja püsiva väärtussüsteemi. Ehk lihtsamalt öeldes on küsimus selles, kuidas teha nii, et meist targemad ja võimekamad masinad teeksid seda, mida soovime, ning neil oleks inimkonnale positiivne mõju.

Eelnevalt käsitletud probleemide puhul oli vastuseid lihtsam leida. Aga sellises olukorras ei pea me ainult iseenda jaoks otsustama, kuidas tahame, et asjad oleksid korraldatud. Meil on vaja lisaks töötada välja eriomased viisid, kuidas rakendada oma väärtussüsteeme kogu nende ilus ja keerukuses masinate peal, mis töötavad hoopis rangemate matemaatiliste reeglite järgi. Missugused peaksid olema need algoritmid, mis teeksid erinevate ja ennustamatute olukordade puhul täpselt seda, mida soovime, ja mille puhul ei tekiks negatiivseid tagajärgi?

See valdkond on praegu tegelemas oma esimesi samme. Kuid meil on juba päris hea ülevaade, mis probleemidega silmitsi seisame. Üks laiem küsimus, mida

KÜSIMUS ON SELLES, KUIDAS TEHA NII, ET MEIST TARGEMAD JA VÕIMEKAMAD MASINAD TEEKSID SEDA, MIDA SOOVIME, NING NEIL OLEKS INIMKONNALE POSITIIVNE MÕJU.

juba mainisin, seisneb selles, kuidas käsitleda meie soove ja eetilisi tõekspidamisi nii, et need oleksid ka ametliku süsteemi jaoks sama arusaadavad. Probleemi teeb sellevõrra keerulisemaks tõdemus, et meil ei ole endal väga head arusaama, millised need olulised väärtused on. Inimesed on selle üle vaielnud aastatuhandeid. Kuigi oleme selle aja jooksul järjest paremini aru

saanud, miks me pole suutnud küsimusele vastust leida, on lõplik lahendus siiani silmapiiri taga ja ühest vastust ei pruugi olla võimalik leida.

Teine oluline probleem, mis esile kerkib, on see, et kui suudame lõpuks oma väärtused masinatele arusaadavaks teha, on vajalik, et nad jääksid neid ka tulevikus järgima. Võib juhtuda, et sellise üliaruka masina arusaam maailmast kujuneb oluliselt põhjalikumaks kui meie endi oma ja sellega kaasneb uute faktide avastamine, millest meie pole isegi teadlikud (näiteks uued füüsikaseadused või parem arusaamine inimpsühholoogiast). Kuidas tagame, et kõikide nende suurte muutuste keskel ei lähe kaduma algsed eesmärgid ning säilib positiivne mõju?

Tegemist on väga keeruliste küsimustega, mis nõuavad panust nii matemaatikutelt, arvutiteadlastelt, filosoofidelt kui ka paljudelt teistelt. Me ei tea veel, millal jõuame punkti, kus need küsimused muutuvad pakiliseks.

Kuid kuna tegemist on probleemidega, mille lahendamine või mittelahendamine on eksistentiaalse tähtsusega, ei saa eitada jätkuva teadustöö vajadust.

Tööpõld neile, kes tegelevad tehnoloogia ja meie väärtuste vaheliste seostega, on lai. Mida suurem on ühe või teise tehnoloogia mõju meie elukeskkonnale, seda olulisemaks muutub võimalike tagajärjedega arvestamine. **UT**

Ei saa me ilma ilmata

ALMA MATER

Ilm on tähtis kõneaine isegi siis, kui muust rääkida ei osata. Ilma on ennustatud sajandeid ja ennustajad on alati populaarsed, nagu vene ajal Vellavere ilmataat Vadim Želnin või ka Tallinna ilmajaama sünoptik Pilvi Kirsi.

ÜLIKOOI ILMAJAAMA VAATLUSTORN
1932. AASTAL LIIVI TÄNAVAS.

VARJE SOOTAK
varje.sootak@ut.ee

Kaasajal tuleb ilmataeid uksest ja aknast, st interneti kaudu saab neid iga hetk kogu maailmast. Ometi vaadatakse ka taevasse ja maha, käbisid ja seapõrna ning toetutakse rahvatarkustele. Oodatakse Maalehe ilmatarkade ennustusi, kuhu on lisandunud ka sünoptikute ja ülikooli teadlaste prognoosid.

ILMA UURIMINE 150 AASTAT TAGASI

Kui 2. detsembril 1865. aastal alustas füüsikaprofessor Arthur von Oettingen oma majas Toome nõlval pidevaid meteoroloogilisi mõõtmisi ja vaatlusi, olid ilma-vaatlused üsna populaarsed. Neid tegid sõjaväelased, majakavahid, arstid, õpetajad, pastoriid, talumehed jt huvilised. Tegid seda omaette ja kooskõlastamata. Ülikoolis olid vaatlustega tegelnud professor Georg Friedrich Parrot, Tähetorni direktor Johan Heinrich Mädler, professor Friedrich Ludwig Kämtz jmt. Parrot pidas juba 1815. aastal vajalikuks luua rahvusvaheline meteoroloogiline ühendus.

Kuulsast baltisakslaste suguvõsast pärit Oettingeni kestva vaatlusrea algust peetaksegi ülikooli ilmaobservatooriumi (METOBS) alguseks. Oettingen kooskõlastas kõiki Eestis tehtavaid mõõtmisi ja uurimistöid, rajas Liivimaa sademete vaatlusjaamade võrgustiku,

algatas Emajõe taseme mõõtmised. Ta ehitas ka uuetüübilise tuule suuna ja kiiruse mõõtja, nn Oettingeni-Schultze anemograafi, mis pälvis Londonis kuldauraha. Tema toimetamisel kirjastati 1868. aastal Eesti esimene meteoroloogia aastaraamat.

1875. aastal jõuti füüsilise geograafia ja meteoroloogia kateedri loomiseni. 1894. aastal kateedrijuhatajaks ja observatooriumi direktoriks valitud professor Boriss Sreznevski ajal alustati päikese-kiirguse mõõtmisi ning pilvisuse vaatlusi. Tema võttis kasutusele ka külmalaine mõiste ning sel ajal alustati ilmade ennustamisega.

Esimese maailmasõja ajal evakueerus Sreznevski Voroneži ja observatooriumi juhataks 1925. aastani Georg Konrad Koch, kes pidas esimesena meteoroloogia loenguid eesti keeles. Esimesed eestlastest kliimateadlased olid samuti Sreznevski üliõpilased.

EESTI KEEL, EESTI TEADLASED

Suured muutused toimusid observatooriumi elus 1926. aastal: observatoorium koliti riigi keskarhiivi majja (Liivi 4), sest senise vaatlustorni Oettingeni majas varjutasid suureks kasvanud puud ning vajati ka vaatlusväljakut. Kateedri ja observatooriumi juhiks valiti aga Kaarel Kirde, kellest sai Eesti esimene geofüüsikaprofessor. Tema jäigi observatooriumi direktoriks iseseisvusaja lõpuni, vastutades kogu vabariigi hüdrometeoroloogilise võrgu käigushoidmise ja

väljaarendamise eest.

Kirde ajal laiendati vaatlusprogrammi, kasutati uusi mõõtmismeetodeid, klimatoloogias võeti kasutusele matemaatiline statistika. Ta jagas Eesti temperatuuri ja sademete korraldusel kaheks kliimavaldkonnaks: mereliseks ja mandriliseks. Temal tekkis ka oma klimatoloogide koolkond.

Kui uurimused näitasid 1930. aastatel üldist soojenemissu-

»

NIISUGUSEID MÕOTERIISTU KASUTATI ÜLIKOOI ILMAJAAMAS 1932. AASTAL.

» nitlust, siis 1940. ja 1941. aasta erakordselt külmi, 45-kraadiseid talvi, kus viinavagunid külmusid ja varemed surnult maha kukkusid, hakkas rahvas seostama kurja ende, nõukogude okupatsiooniga.

UUED AJAD JA UUED KORRAD

Neil kurjadel aegadel, 1940. aastal eraldati observatoorium ülikoolist, ilmteenistus teadusest. Tallinnas moodustati hüdrometeoroloogiateenistuse valitsus ja METOBS muudeti Tartu geofüüsika observatooriumiks, sünoptikaosakond aga viidi Tallinna. Nõukogudeaegset meteoroloogiat varjutas osaliselt ka uurimuste salastamine, sõjaväele allutamine, venekeelsus.

Muudatuste tulemusena moodustati esimest korda geofüüsika kateeder. Saksa okupatsiooni ajal toodi METOBS jälle ülikooli. Sõda aga laastas ka meteoroloogiateadust: hävis vahendeid,

läände lahkus juhtivaid geofüüsikuid, sh professor Kaarel Kirde.

Sõjajärgsetel aastatel jagunes geofüüsika mitme ametkonna vahel. 1947. aastal loodi teaduste akadeemia, millega liideti ka METOBS. Nii sai ülikooli astronoomia ja meteoroloogia observatooriumeist teaduste akadeemia füüsika, matemaatika

ÜLIKOOI METEOROLOOGIAJAAMAS
ALUSTATI PIDEVAID VAATLUSI JA
MÕÖTMISI 2. DETSEMBRIL 1865.

ja mehaanika instituut, hilisema nimega füüsika ja astronoomia instituut. Meteoroloogia ja atmosfäärifüüsika alased uuringud jätkusid pärast instituudi kaheks jagunemist Tõraveres, praeguses Tartu observatooriumis.

Ülikooli seegi on toimunud struktuurimuudatusi, kuid meteoroloogia ja geofüüsika õpetamine ning uurimine ei ole

kadunud. 1960. aastail hoogustus uurimistöö seoses üleliiduliste lepinguliste töödega. Nende teadusrahade toel avati ülikoolis mitmeid uusi kaasaegsete seadmetega laboreid.

Lähiajaloo kujunes oluliseks tähtsaks 1982. aastal professor Olev Avaste eestvedamisel geofüüsika kateedri taasavamine. Taasiseseisvumisjärgsete struktuurimuudatuste tulemusena moodustati 1994. aastal kateedrite ja teaduslaborite asemel keskkonnanfüüsika instituut, mille kolme õppetooli koosseisus oli ka keskkonnanfüüsika õppetool professor Hannes Tammeti ja dünaamilise meteoroloogia õppetool professor Rein Rõõmu juhtimisel.

Praegune METOBS kuulub loodus- ja tehnoloogiatega teaduskonna füüsika instituudi atmosfääri- ja keskkonnanfüüsika laboreisse ja asub uues füüsikahoones Physicumis Maarjamõisa teadusväljal. Tänavu kevadel avati füüsikamaja katusel uus moodne ilmajaam. Kodulehel on värsked ilmateated, ilmablogid, pilveatlas...

Pikemalt süüviti METOBS-i väärikasse minevikku ja tänapäeva ning prognoositi ilmauurimise tulevikku 2. ja 3. detsembril toimunud ilma-aasta lõpuüritustel. Ilm ise on Eestis viimase 150 aasta jooksul soojenenud pea poolteist kraadi.

KASUTATUD KIRJANDUS

» www.ajakiri.ut.ee

IN MEMORIAM

MAARE KÜMNIK

15.03.1936–13.11.2015

Sombusel novembripäeval tuli kurb teade endise kolleegi, kauaaegse bibliograafiaosakonna juhataja Maare Kümniku lahkumisest. Sündinud 15. märtsil 1936. aastal kirikuõpetaja Alfred Toominga esimese lapsena, sai Maare kodust kaasa väärtushinnangud, mida järgis kogu elu.

Hoolivus, tähelepanelikkus, sõnapidamine ning ausus, põhjalikkus ja nõudlikkus töös olid Maare puhul enesestmõisteta- vad igas olukorras. Ka ei saanud märkamata jääda tema sirge rüht, daamilik olek.

Maare töötas meie raamatukogus alates 1961. aastast, enamiku sellest ajast oli ta bibliograafiaosakonna juhataja. Maare toimetamisel ilmusid pikki aastaid Tartu ülikooli bibliograafia aastaraamatud.

Tema juhtimisel ja kaastöös valmis Tartu ülikooli biobibliograafilise kartoteegi süsteem ja sadu kaste sisaldav kartoteek. See on ülikooli mälu, mille väärtus ajaga ei kustu, vaid kasvab. Meie kohustus on põlistada see tänapäeva tehnoloogia abil.

Küllap mäletavad veel paljud tema sõbralikke nõuandeid ning julgustavat-toetavat

FOTO: ERAKOGU

sõna ja tegu. Bibliograafiatöö, kirjanduse loetelud, viitamine teadustöös – kõik see esialgu arusaamatu ja hirmutav muutus tema juhendamisel selgemaks, loomulikumaks.

Paljud ülikooli õppejõud, üliõpilased ja kolleegid käisid tema juures nõu ja abi saamas isiku- või teemabibliograafiate koostamise asjus. Raamatukogu redaktsioonikolleegiumis oli Maare silm täpne märkamaks pisimaidki puudujääke kolleegi trükki minevas töös. Ka pakkus Maare alati abi näituste koostajatele, kui oli vaja otsida isikute raamatuid ja artikleid.

Pensionieas osales Maare innukalt Eesti raamatukogunduse biograafilise andmebaasi koostamisel. See töö oli talle väga südamelähedane, nagu üldse Tartu ülikoolis 1950. aastatel saadud bibliograafiaridus ja selle laiem teadvustamine.

Lähemad kolleegid olid sageli Maare sünnipäevakülastused tema kodus. Meenuvad toaseinu täitvad rikkalikud raamaturiulid. Mitmed vanad

väärtkirjanduse sarjad, näiteks Nobeli laureaadiid, olid kõitehaaval antikvariaatidest muretsesetud.

Tartu ja Tartu ülikooli olulisematel sündmustel – tähtpäevadel, teaduskonverentsidel, näitustel ja kontsertidel – oli Maare koos abikaasa Velloga enamasti kohal. Tänu abikaasa fotograafiahuvile kujunes ja kasvas aasta-aastalt bibliograafi täpsusega albumitesse koon- datud väärtuslik kultuurilooline fotomaterjal.

Kodu ja pere olid Maare kindel tugi ja tagala, kellele võis alati toetuda. Suved veetis ta perega enamasti Viljandimaal, kus jätkus tegevust ja vanemliku hoolt nii oma neljale lapsele kui ka lastelastele.

Maare oli ÕES-i ja ERÜ liige, 2008. aastal valiti ta tema tähelepanuväärset tööd hinnates ERÜ auliikmeks. Tartu ülikool on tunnustanud Maaret kahel korral (1997 ja 2004) väikese medaliga. Raamatukogus pälvis ta 1999. aastal aastapreemia ja 2003. aastal raamatukogu teenetemärgi.

Mõtetes jäi Maare lõpuni oma *alma mater*i ning tema raamatukogu ustavaks sõbraks ja töötajaks, kelle hinge- ja südamesoojusest on paljudel meist olnud õnn osa saada.

Kolleegid TÜ raamatukogust

KAITSMISED

8. detsembril kell 12 kaitseb **UKU VAINIK** psühholoogia erialal doktoritööd «Towards a Comprehensive Framework For the Psychological Mechanisms of Obesity and Overeating» («Ülekaalu ja ülesöömisega seotud psühholoogilised mehhanismid: mitmekülgse raamistiku loomine»). Kaitsmine toimub Näituse 2-102. Juhendajad prof Jüri Allik ja prof Lesley Kathleen Fellows (McGilli ülikool, Kanada), oponent prof John Blundell (Leeds ülikool, Suurbritannia).

10. detsembril kell 10.15 kaitseb **ANASTASIJA KOVTUN-KANTE** zooloogia ja hüdrobioloogia erialal doktoritööd «Charophytes of Estonian Inland and Coastal Waters: Distribution and Environmental Preferences» («Eesti järvede ja rannikumere mändvetikad: levik ja keskkonaeelistused»). Kaitsmine toimub Vanemuise 46-301. Juhendajad vanemteadur Kaire Torn ja vanemteadur Ülo Suursaar; oponent prof Mariusz Pelechaty (Adam Mickiewicz ülikool, Poola).

15. detsembril kell 12.15 kaitseb **SIRLE SAUL** biomeditsiini tehnoloogia erialal väitekirja «Towards Understanding the Neurovirulence of SFV» («Samm lähemale mõistmaks Semliki Forest viiruse neurovirulentsust»). Kaitsmine toimub Nooruse 1-121. Juhendajad prof Andres Merits ja vanemteadur Eva Žusinaite, oponent Diane E. Griffin (John Hopkins ülikool, USA).

15. detsembril kell 12.15 kaitseb **MARI-LIIS KALDOJA** psühholoogia erialal doktoritööd

«Mild Traumatic Brain Injury in Childhood: Pre-Injury Social-Emotional Behavior, Social-Emotional and Cognitive Outcome and Implications for Attention Rehabilitation» («Lapsea kerge ajutrauma: traumaalne sotsiaal-emotsionaalne käitumine, sotsiaal-emotsionaalne käitumine ja kognitiivsed võimed ajutraumajärgselt ning soovitused tähelepanuhäirete rehabilitatsiooniks»). Kaitsmine toimub Näituse 2-102. Juhendaja dr Anneli Kolk, oponent prof Ulrich Stepani (Kieli ülikool, Saksamaa).

16. detsembril kell 14.15 kaitseb **ANASTASIJA ASTAPOVA** kirjanduse ja kultuuriteaduste erialal doktoritööd «Negotiating Belarussianness: Political Folklore Betwixt and Between» («Ei see ega teine: Valgevene määratlemine poliitilises folklooris»). Kaitsmine toimub Ülikooli 18-140. Juhendajad prof Ülo Valk ja dr Elo-Hanna Seljamaa, oponentid dr Liisi Laineste (Eesti kirjandusmuuseum) ja dr William Westerman (New Jersey linna ülikool, USA).

16. detsembril kell 16.15 kaitseb **RIINA RAMMO** arheoloogia erialal doktoritööd «Textile Finds From Medieval Cesspits in Tartu: technology, trade and consumption» («Tekstiilileiud Tartu keskaegsetest jäätmekastidest: tehnoloogia, kaubandus ja tarbimine»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad vanemteadur Heiki Valk, vanemteadur Jüri Peets (TLÜ) ja dr Erki Russow (TLÜ), oponentid dr Jerzy Maik (Poola teaduste akadeemia, Poola) ja

dr Katrin Kania (Otto Friedrichi ülikool, Saksamaa).

17. detsembril kell 12.15 kaitseb **RIIN MAGNUS** semiootika ja kultuuriteaduste erialal doktoritööd «The Semiotic Grounds of Animal Assistance: Sign Use of Guide Dogs and Their Visually Impaired Handlers» («Abiloomade töö semiootilised alused: juhtkoera ja nägemispuudega inimese märgikasutus»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendaja prof Kalevi Kull, oponentid prof Dario Martinelli (Kaunase ülikool, Leedu) ja prof Jaan Valsiner (Aalborgi ülikool, Taani).

21. detsembril kell 10 kaitseb **LIINA LEPP** haridusteaduste erialal doktoritööd «The Objectives of Doctoral Studies and Factors Influencing Doctoral Study Process From the Perspectives of Different Parties» («Doktoriõppe eesmärgid ja õpinguid mõjutavad tegurid erinevate osapoolte vaatenurgast»). Kaitsmine toimub Lossi 38-67. Juhendajad vanemlektor Mari Karm, vanemteadur Äli Leijen ja vanemlektor Marvi Remmik, oponent Erika Löfström (Helsingi ülikool, Soome).

21. detsembril kell 12.15 kaitseb **HEDI-LIIS TOOME** teatriteaduste erialal doktoritööd «The Functioning of Theatre in the City of Tartu: A Comparative Perspective» («Teatri toimimine Tartus. Võrdlev perspektiiv»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendaja prof Anneli Saro, oponentid dr Ott Karulin ja prof Peter Eversmann (Amsterdami ülikool, Holland).

STIPENDIUMID

TARTU ÜLIKOOLI SIHTASUTUSE 2015. AASTA SÜGISSEMESTRI STIPENDIAADID

Detsembri alguses anti üle TÜ sihtasutuse sügissemestri stipendiumid ja preemiad. 27 fondist jagatavat toetust sai 63 inimest enam kui 90 000 euro väärtuses. Peale selle oli kümnel TÜ teaduskooli vilistlasel võimalus tänu TÜ teaduskooli Jaan Tallinna stipendiumile osaleda novembris San Franciscos Center For Applied Rationality seminaril. Jaan Tallinna stipendiume on sügissemestril välja antud kokku 45 540 euro eest.

SÜGISSEMESTRI STIPENDIAADID ON:

prof Marika Mikelsaare üliõpilasteaduse tunnustamise stipendium (500 eurot) – Pilleriin Soodla; Ravimitootjate liidu stipendium (1000 eurot) – Piia Jõgi; Peeter Põllu stipendium (1920 eurot) – Katrin Saks; Anu Rava stipendium (1000 eurot) – Indrek Ikkonen; Hea Tahte Fondi õpetajakoolituse stipendium (1350 eurot) – Liisa Hallika; prof Atko-Meeme Viru stipendium (stipendiumifond 2000 eurot) – Silva Suvi; Fred Kudu stipendium (960 eurot) – Jaak-Heinrich Jagor; Reet Montoneni mälestusstipendium (650 eurot) – Marta Valdmann; Valter Niiluse

stipendium (1000 eurot) – Helen Türk; Corpore kommunikatsioonistipendium (2 stipendiumit à 1000 eurot) – Heleri Tamme ja Mai-Liis Sipria; Urmas Sõorumaa stipendium (2 stipendiumit à 1600 eurot) – Margot Maksing ja Carolin Toomingas; Arno Mägi stipendium (2000 eurot) – Maarja Pild; Karl ja Erika Inno stipendium (1300 eurot) – Elis Ruus; Voldemar Jaanbergi stipendium (5 stipendiumit à 2000 eurot) – Liina Joller; Kateryna Volkovska, Maryna Tverdostup, Diana Gabielyan ja Michael Mosisa Gurmessa; Heidi-Ingrid Maarooši stipendium (1000 eurot) – Jaanika Jaal; Laste Kliiniliste Uuringute Fondi stipendium (950 eurot) – Hiie Soeorg; prof Ülo Leppiku stipendium (3000 eurot) – Liis-Kadastik Eerme; Liisa Kolumbuse mälestusfondi stipendium (2 stipendiumit à 2500 eurot) – Liis Lemsalu ja Sander Pajusalu; Hilda ja Harry Mägi stipendium (2000 eurot) – Georgi Nellis; Carl Schmidt teaduspreemia (1500 eurot) – Ain Raal ja Toivo Hinrikus; Lev Vassiljevi üliõpilasstipendium (1000 eurot) – Merle Muru; Ole Golubjatnikovi mälestusstipendium (1300 eurot) – Ardo Allik; TÜ Raefondi stipendium (10 stipendiumit à 640 eurot) – Andreas Johandi, Mirjam Burget, Henrik Trasberg, Tiina Kuura,

Sille Hausenberg, Dmitri Valiulin, Maarja Hollo, Johannes Pärtel Truusalu, Anna Beitane ja Andriy Bodarenko; TÜ Raefondi preemia (3000 eurot) – Silvia Russak ja Maito Merisalu; Ants ja Maria Silvere ning Sigfried Panti mälestusstipendium (12 stipendiumit à 1500 eurot) – Karmen Lummo, Maarja Tamjärv, Katrina Sepp, Ulvi Vösa, Tuulikki Uluots, Ingrid Väling, Doris Kristina Raave, Eleriin Käo, Hannalore Taal, Hanna-Liis Lao, Laura Kuusemets, Anna-Maria Kaseoja; Andreas ja Elmerice Traksi stipendium (7 stipendiumit kokku 13 400 eurot) – Alice Lõhmus (1900 eurot), Uku Haljasorg (1500 eurot), Inge Mesek (1300 eurot), Deniss Sõritsa (1300 eurot), Anette Aija (1900 eurot), Mario Saare (1500 eurot) ja Tarmo Puolokainen (4000 eurot); TÜ Seitsmenda Samba stipendium (3000 eurot) – Kristi Läll ja Indrek Lõbus; TÜ teaduskooli Jaan Tallinna stipendium (45 540 eurot, CFAR seminari osalustasu ja reisikulud) – Kristiina Joon, Ida Maria Orula, Maris Sala, Kadri-Ann Valdur, Laura Laks, Ian-Andreas Rahn, Martin Joonas Pariis, Rein Leetmaa, Artur Abroi ja Johanna Maria Kirss.

Täpsem teave: Katrin Pärn, TÜ sihtasutuse assistent, tel 737 5852 või 5657 1221.

TEATED

DETSEMBRIS TÕ AULAS: 4. detsembril kell 15 algab Eesti neurokirurgide seltsi talveseminar; 10. detsembril kell 19 algab

arstiteaduskonna ja Tartu ülikooli kliinikumi aastalõpukontsert; 11. detsembril kell 18 algab Miina Härma gümnaasiumi kontsert;

12. detsembril kell 18.30 algab professor Jüri Talveti 70. sünnipäeva tähistamine; 19. detsembril kell 17 algab Vanemuise

seltsi 150. aastapäeva kontsert «Jubilate», kus esinevad Vane-muise seltsi segakoor Vanemuine, meesansambel WanSel, segakoor Skanupe (Läti) ja kammerorkes-ter; 20. detsembril kell 17 algab Tartu akadeemilise meeskoori, TÜ akadeemilise naiskoori, TÜ kammerkoori ja TÜ sümfooniaorkestri jõulukontsert; 21. detsembril kell 19 algab Tartu akadeemilise meeskoori, TÜ akadeemilise naiskoori, TÜ kammerkoori ja TÜ sümfooniaorkestri jõulukontsert; 29. detsembril kell 19 algab Peeter Laulu klaveriõh-tute sarja kontsert «Beethoveni 32 sonaati».

TÜ PENSIONÄRIDE ÜHINGUS VITAE: 7. detsembril kell 15 käsi-tööring; 8. detsembril kell 12 lau-luring ja kell 14 kohtumine Tõnu Lehtsaarega, aadressil Raeplats 12; 10. detsembril kell 13 arstide klubi; 15. detsembril kell 17 algab jõulupidu Oeconomicumi kohvikus; 16. detsembril kell 11 elulooring; 17. detsembril kell 11 kirjandusklubi; 21. detsembril kell 15 põltsamaalaste klubi.

TUNNUSTAMISED

TÜ suure medali ja tänukirja päl-vis 65. sünnipäeval filosoofiatea-duskonna filosoofia ja semiootika instituudi juhataja, kultuurisemioo-tika professor **PEETER TOROP**.

TÜ suure medaliga tunnustati rektoraadi büroo nõunikku, kaua-aegset ülikooli akadeemilist sek-retäri **IVAR-IGOR SAARNITU**, ning 60. sünnipäeval majandus-teaduskonna juhtimise professorit **MAAJA VADIT**.

ÕPETATUD EESTI SELTSI ETTEKANDEKOOSOLEKUD: 9. detsembril esineb Hent Kal-mo ettekandega «Ants Piip ja Tartu rahuläbirääkimised». ÕES-i koosolek toimub Lossi 3-406 al-gusega kell 16.15. Täpsem teave: www.ut.ee/OES.

4. detsembril ja 5. detsembril peab sotsioloog ja immigrat-siooniuuriia dr Deanne Pik-kov Toronto ülikoolist **KAKS AVALIKKU SEMINARI RIIKIDE IMMIGRATSIOONI TEEMAL**. Kõiki huvilisi oodatakse kaasa mõtlema ja arutama. 4. detsemb-ril kell 16 (Lossi 36-215) toimub seminar teemal «Immigrandid ühiskonnas: vaadete ja küsimuste spekter ÜRO riikide võrdluses; mida võiks märgata Eestis» ja 5. detsembril kell 14 (Lossi 36-307) toimub seminar teemal «Voter Turnout of Immigrants in Canada – the Surprising, Persistent Effect of Immigrant Political Origin». Lisateave: maarja.lohmus@ut.ee või andu.rammer@ut.ee.

15. detsembril toimub teine seminar koolitussarjast «**KUIDAS**

LUUA VÄÄRTUST? TURUN-DUS JA KOMMUNIKATSIOON MUUTUVAS KESKKONNAS». Seminaril «Ettevõtlikkus – or-ganisatsiooni sisemine elujõud» arutletakse, kuidas ära tunda ja rakendada sisemise ettevõtlik-kuse võimalusi organisatsioonis ning kuidas motiveerida töötajaid ettevõtlikkust rakendama. Samuti räägitakse sisemise ettevõtlikkuse ohtudest ja nende ennetamisest ning juhtide rollist ettevõtlikkuse tekkeks. Seminari korraldavad TÜ ettevõtlus- ja innovatsioonikes-kuse peaspetsialist Mervi Raud-saar ja ettevõtluse lektor Triin Kask. Seminar toimub Tallinnas. Täpsem teave ÕISist, koolituskalender: «Ettevõtlikkus – organi-satsiooni sisemine elujõud».

19. detsembril kell 17 algab **TARTU ÜLIKOOLI KAMMER-KOORI JÕULUKONTSERT** «Kõik taevas õitseb». Kavas helisevad jõululaulud ning eesti ja maailma koorimuusika klassika. Dirigent Tuuli Koch, pilet 5 eurot, eelmüügist 4 eurot. Kontsert toimub Alatskivi lossis. Lisateave: tykk@tykk.ee.

TÜ tänukirja pälvisid 75. sün-nipäeval loodus- ja tehnoloo-giateaduskonna mereinstituudi ihtüoloogilise materjali koguja **AIME PAHVERK**, 50. sünnipäeval raamatukogu teenindusosakon-na juhataja **OLGA EINASTO** ja kogude arenduse osakonna raa-matukoguhoidja **TERJE RAND**; samuti **TÜ INNOVATSIOONI-KOOL** ja praktikabaas **TARTU KROONUAIA KOOL**.

ÖNNITLEME

90 EVALD MÄEPALU, kehakultuuriteaduskon-na emeriitdotsent – 8. detsember

70 ANU TÜÜR, õppekorralduse spetsialist – 9. detsember
TOIVO LEIGER, matemaatika-informaatikateaduskonna emeriitprofessor – 23. detsember

65 EVE REILJAN, TÜ närvikliniku laborant – 8. detsember
JÜRI LIVENTAAL, võrdleva õigusteaduse assistent – 13. detsember
HAIN SALUJÄRV, biofüüsika laboratooriumi hooldusspetsialist – 17. detsember

60 UNO HÄMARIK, diferentsiaal- ja integraalvõrrandite dotsent –

19. detsember

55 ANDRUS TOOL, filosoofia ajaloo lektor – 5. detsember
MARGUS LEMBER, sisehaiguste propedeutika professor, arstiteaduskonna residentuuriprodekaan, sisekliiniku juhataja – 12. detsember

45 REELI SIROTKINA, sotsiaaltöö lektor – 4. detsember
PIRE TERAS, eesti murrete dotsent, eesti ja soome-ugri keeleteaduse magistriõppe programmijuht – 13. detsember
KELLI SANDER, matemaatilise statistika instituudi referent – 16. detsember

40 KAAREL RELVE, keskkonnaõiguse lektor – 3. detsember

LIINA JOLLER, ettevõtluse lektor – 13. detsember
KAIDO SILLAR, keemilise füüsika teadur – 14. detsember
AVE SARAPUU, kolloid- ja keskkonnakeemia vanemteadur – 21. detsember
ALIIS LIIN, õigusnõunik – 29. detsember

35 MERIKE VELLEND, õppekorralduse spetsialist – 6. detsember
TEELE TULVISTE, Tartu ülikooli Tallinna esindaja – 7. detsember
KRISTINA MUHHINA, avaliku halduse lektor ja teadur – 11. detsember
KESSY ABARENKOV, bioloogilise informaatika teadur – 18. detsember

30 KARIS REILENT, karjäärinõustaja – 22. detsember

PEETER TOROP – 65

Kui semiootikud asusid veel Tiigi tänavas, oli osakonnajuhataja Peeter Toropi kabinetis korruse kõige suurem laud (ning samuti kohvimasin). Peetri toa uks püsis lahti ning õppejõud ja kraadiõp-purid põikasid alatihi sisse kohvi tegema. Selle laua ümber sündisid paljud Tartu uue semiootika head mõtted ja plaanid. Peetril oli ka kena komme tööle tules mõni küpsetis kaasa võtta ning jagada seda kõigiga, kes päeva jooksul tema tuppa sattusid.

Alati justkui enesestmõistetavalt olemas, avatud ja valmis kaasa mõtlema on Peeter Torop olnud põhilisi Tartu-Moskva koolkonna

FOTO: SIIM VATALIN

vaimsuse edasikandjaid. Peetrile on omane lugupidav suhtumine vestluspartnerisse, olgu tema vatas seminaritöö teemat kobamisi otsiv tudeng või maailmakuulus teaduse suurkuju. Samasugu-ne hoiak iseloomustab Toropi suhtumist uuritavasse materjali, ja

ehk just seetõttu on ta pidanud oluliseks objekti enda eripärast lähtuvat *ad hoc* analüüsi. Mõist-miseks tuleb süüvida objekti ning lubada sel kõnelema hakata.

Kui uurijal ei ole korralikku jalgealust, võib *ad hoc* lähenemine tunduda kui haprale jääle minek. Ent Toropi teoreetiline pagas, millest valida vahendeid uuritavale nähtusele lähenemiseks, on aukar-tustäratav. Tema suutlikkus terasid sõkaldest eristada paneb kolleege imestama: kust võtab Torop aja, et teaduse arengul silm peal hoida ja samas nii tulemuslik olla? Seejuu-res on Torop kursis ka sellega, mis toimub Eesti kultuuris, ta jõuab

kirjutada kultuurikriitikat, ülevaate-artikleid, saatesõnu raamatutele.

Küllap on laia haardega otsapidi seotud veel üks Peetri olulisi omadusi: võime innustada. Vene kirjanduse loengutest, mida Torop pidas verinoore õppejõu-

na, räägivad endised tudengid ülivõrdes. Samamoodi elevil või hoopis mõttesse vajunult tullakse Toropi loengutest ka praegu. Oma dialoogivalmiduse, eetilisuse ja sügavuti minevate teadmistega kasvatab Peeter Torop mõistmi-

se kultuuri. Kohtumised temaga ülikooli sammaste vahel tuletavad meelde, milles seisneb humanitaaria tõeline olulisus ja ülesanne.

Palju õnne, Peeter!

Kolleegid

DANIEL SÄVBORG – 50

Per Daniel Sävborg sündis 12. detsembril 1965. aastal Rootsis, kuid kasvas osalt üles Moskvast, kus tema ema Ebba töötas Rootsi teadeteagentuuri väliskorrespondendina. Oma ülikooliteed alustas ta Stockholmi ülikoolis, kus sai 1987. aastal bakalaureusekraadi, olles õppinud kultuuriteadust, kirjandusajalugu ja klassikalist kreeka keelt. 1997. aastal kaitses ta Stockholmi ülikoolis doktorikraadi kirjandusteaduses teemal «Lein ja kaebelaul «Edda» kangelasluules» ning töötas seal samas teaduri ja õppejõuna kuni 2001. aastani.

Sävborg on olnud dotsent Uppsala ülikooli kirjandusteaduse osakonnas ning teadur Reykjavíkis Islandi ülikooli juures asuvas Árni Magnússonu instituudis. Vahemikus 2008–2010 töötas ta teadurina Uppsala ülikooli skandinaavia keelte osakonnas. Ta on olnud ka külalislektor Aarhusi ja Gävle ülikoolis ning tegutsenud Rootsis väljaantavate teadusajakirjade Tidskrift för Litteraturvetenskap ja Scripta Islandica peatoimetajana. Alates 2010. aasta sügisest töötab Sävborg Tartu ülikooli skandinavistika osakonnas skandinavistika professorina.

Professor Sävborgi põhilised uurimisvaldkonnad on vanapõhja filoloogia ja folkloristika. Ta on rohkearvulistes publikatsioonides

FOTO: JASSU HERTSMANN

käsitlenud paljusid keskaegsesse Põhjamaade kirjandusse puutuvaid probleeme. Muuhulgas on ta kirjutanud Euroopa mõjust öukondlikule kultuurile ja kirjandusele 13. sajandi Norras, üleloomulikest motiividest Islandi saagades, muinasgermaani rahvaste luulekunsti tekke ajaloolistest ja kultuurilistest põhjustest, suhetest filoloogia ja folkloristika vahel vanapõhja kirjanduse uurimises ning Edda-luule dateerimist. Lisaks vanapõhja teemadele on ta tegelenud retoorikaga, õpetades sellesisulisi kursusi nii Uppsala kui ka Tartu ülikoolis.

Innukus, tulinigelisus ja ammendamatu uudishimu iseloomustavad professor Sävborgi kõiges, mis ta ette võtab. Ta on olnud mitme erialadevahelise loengu- ja seminarisarja eestvedaja Tartus, nende hulgas on nii skandinavistika enda seminarid kui ka üldisemalt vanemat ajalugu ja kirjandust käsitlev seminarisari «Pre-modern Seminar», mille

tuntus ei piirdu kaugeltki mitte ainult skandinavistika osakonnaga ega filosoofiateaduskonnaga.

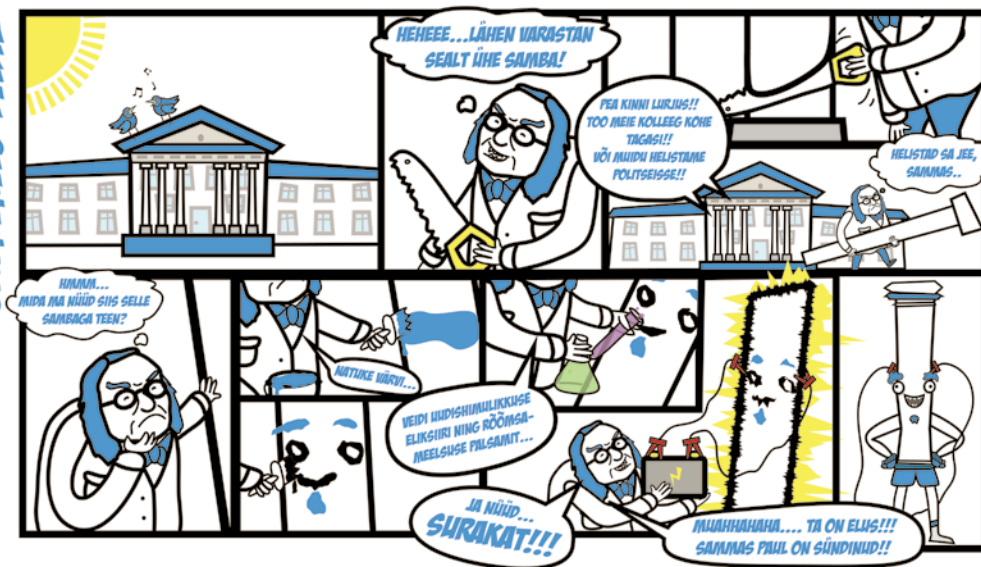
Tänu temale on saanud alguse iga-aastane Gustav Adolphi päeva tähistamine Tartu ülikoolis ning Tartut on külastanud väga arvukalt külalisi välisülikoolidest. Daniel Sävborg on juhtinud mitut rahvusvahelist koostöövõrgustikku, sh Austmarr Network and Old Norse Folklorist Network, korraldanud Tartu skandinavistika publikatsioonidesarja Nordistica Tartuensia väljaandmist ning olnud mitme teaduskonverentsi ja -seminari peakorraldaja. Oluline tunnustus tema teaduslikule tegevusele on Eesti teadusagentuuri eraldatud personaalne uurimistoetus 2014.–2017. aastaks.

Professor Sävborgi juhendamisel on skandinavistika osakonnas kaitsnud üks doktoritöö. Hetkel juhendab ta kahte TÜ doktoranti, ühte Islandi ülikooli doktoranti ja ühte TÜ külalisdoktoranti Soome Turu akadeemiast.

Ülikoolipere soovib professor Daniel Sävborgile kordaminekuid edasises töös, jätkuvat innukust skandinavistika edendamisel Tartu ülikoolis ja õnne isiklikus elus, muuhulgas pooleaastase Solveigi kasvatamisel!

Kolleegid skandinavistika osakonnast

SAMMAS PAUL

KOOMIKS: AUGUST VARUSTIN

TÕESTISÜNDINUD LOOD JA NALJAD KUUE SAMBA TAGANT

Keisriaegse Tartu ülikooli süstemaatilise usuteaduse professor Johannes Kersten pahasid üliõpilasega, kes palus eksamitähataja pikendamist: «Mina olin tudengina juba kaks nädalat enne eksamit selleks valmis!»

Paluja polnud suu peale kukkunud ja kummardas viisakalt: «Kõik ei ole nii andekad kui teie, härra professor.»

Seepeale Kersten naeratas ja tudeng saigi ajapikenduse. ●

Raamatukogu direktor Martin Hallik oli tudengipäevil üpris hajameelne. Keetes endale ühiselamu köögis riisi, läheb ta naabertoast nõu küsima:

«Ma ei saa aru, mis siin ei klapi – pott riisiga on tulel, aga söök ei saa kuidagi valmis... Ja kõrbehais oleks justkui ka üleval.»

Naaber heidab pilgu potti ja muiab: «Aga kus on vesi?» ●

ALLIKAS: RAAMAT «TÕESTISÜNDINUD LOOD JA ANEKDOODID 6 SAMBA TAGANT»

SAADA KIRI

Kui meenub õpingute ajast midagi põnevat, kuuled loengus midagi naljakat, avastad õppematerjalidest või eksamitöödest huvitavaid kilde, koostad ristsõnu, armastad mõistatusi või joonistad ülikoolielust pilte, anna sellest meilegi teada.

Saada oma meenutused, naljad ja pildid aadressil ajakiri@ut.ee ja võib-olla avaldame järgmises numbris just Sinu leiu või loomingut!

MAALIKUNSTI UUED RUUMID

7. detsembril kell 13 avatakse maalikunsti eriala uued renoveeritud õpperuumid vanas anatoomikumis. Kuulata saab kõnesid ja tervitusi ning õpperuumides toimub ringkäik.

KRAANIDE AVAMINE

18. detsembril kell 14 toimub TÜ peahoones «Võta kraanist!» kraanide avamine. Igaühe puudeli või muu jooginõu sisse jagatakse puuvilju ja marju.

ÜLIÕPILASTE JÕULUVAHEAEG

21. detsembril algab üliõpilastel jõuluvahetaeg, mis lõppeb 3. jaanuaril. UT toimetused soovivad kõigile rõõmsaid jõulupühi ja meeloeolukat aastavahetust!

7

9

18

20

21

ETTEKANDE- KOOSOLEK

9. detsembril kell 16.15 algab Õpetatud Eesti seltsi ettekandekoosolek, kus esineb Hent Kalmo ettekandega «Ants Piip ja Tartu rahuläbirääkimised».

JÕULUKONTSERT AULAS

20. detsembril kell 17 algab TÜ aulas jõulukontsert, kus esinevad Tartu akadeemiline meeskoor, TÜ akadeemiline naiskoor, TÜ kammerkoor ja TÜ sümfooniaorkester.

DETSEMBER 2015

E T K N R L P E T K N R L P E T K N R L P E T K N R L P
30 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3

UNIVERSITAS TARTUENSIS
Tartu ülikooli ajakiri

Tartu Ülikool • Ülikooli 18, 50090 Tartu • Tel: 737 5100 • E-post: info@ut.ee • www.ut.ee